

ผลงานรายบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

จัดทำโดย นายพงศ์พัฒน์ เสมอคำ
รหัส 9943

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 99
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี 2567
ลิขสิทธิ์ของสำนักงาน ก.พ.

ผลงานรายบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

จัดทำโดย นายพงศ์พัฒน์ เสมอคำ
รหัส 9943

หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 99
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี 2567
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

สำนักงาน ก.พ.

เอกสารผลงานรายบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหาร
ระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม ของสำนักงาน ก.พ.

นางสาวสุชาดา ไทยบรรเทา
อาจารย์ที่ปรึกษา

นายจุฬา สุขมานพ
อาจารย์ที่ปรึกษา

นางสาวบรรจงจิตต์ อังศุสิงห์
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายและเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดอย่างยิ่งยืนตามแนวทางของอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ในยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีประเด็นที่กำหนดในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศด้านที่ 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรน้ำสาธารณะตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และคำนึงถึงการดำเนินการตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580) ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กลยุทธ์ที่ 4 อนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ จนนำมาสู่แผนปฏิบัติการของกรมทรัพยากรน้ำ จากนั้นได้วิเคราะห์บทบาทภารกิจจนได้พบประเด็นปัญหาและเป้าหมายในการดำเนินงาน ซึ่งมีผลกระทบไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ประเด็นปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อกรมทรัพยากรน้ำโดยตรงจากการรับภารกิจด้านการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ในการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีผิวน้ำมากกว่า 1,000 ไร่ รวมทั้งจัดทำแผนและเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งมีผิวน้ำน้อยกว่า 1,000 ไร่ ซึ่งเป็นภารกิจของกรมทรัพยากรน้ำ จึงนำมาสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และเพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่แผนปฏิบัติการในการยกระดับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์จากนิเวศบริการในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดการดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรี อย่างสัมฤทธิ์ผล จำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น คือ เร่งดำเนินการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีสาเหตุอันเนื่องมาจากขาดการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานด้านการจัดการก็ยังคงขาดสมรรถนะ ในการที่จะดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ส่งผลให้ขาดการตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำที่แท้จริง เกิดการบุกรุกแหล่งน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยปราศจากความเข้าใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์จากการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่า พื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละพื้นที่ยังไม่มีแผนการจัดการพื้นที่เป็นการเฉพาะหรือแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้การบริหารจัดการระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ในพื้นที่ยังดำเนินการได้ไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้นำประเด็นปัญหานี้มาสู่การหาแนวทางการแก้ไข

แนวทางในการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นนี้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์แล้ว เห็นว่ามีแนวทางในการแก้ปัญหา โดยการบูรณาการร่วมกันในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม กับทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ ประกอบด้วย 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการลงพื้นที่ของสำนักงานทรัพยากรน้ำที่ 1-11 เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจกับทุกภาคส่วนเกี่ยวกับการจัดการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และนำความต้องการของภาคประชาชนผนวกรวมในข้อเสนอมาตรการการจัดการ 2) การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการดำเนินงานของ

กองอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ในการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ (Zoning) เป็นเขตอนุรักษ์ เขตพัฒนา พร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ 3) การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับการอนุรักษ์ โดยสร้างการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อช่วยในการวางแผน และบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรให้คุ้มค่ามากที่สุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนและใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เปิดโอกาสให้ หน่วยงานภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในพื้นที่มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการพื้นที่ ร่วมกันคิด พัฒนากลไก เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำของตนเอง โดยกำหนดแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับนโยบาย กฎหมาย และมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรี ตลอดจนการประเมินผล เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ อื่น ๆ ต่อไปทั่วประเทศ

ท้ายที่สุดเพื่อให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการได้ในทุกพื้นที่ชุ่มน้ำ ของประเทศ ประชาชนและทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์จากนิเวศบริการในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างพอเพียงและ ยั่งยืน มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ ผู้ศึกษาจึงหวังว่าแนวทางที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อยในการดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอื่น ๆ ของประเทศไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

หลักสูตรนักบริหารระดับสูง ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม (นบส.1) รุ่นที่ 99 ที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเป็นคนหนึ่งในการเข้าร่วมการเรียนรู้แนวทางในการพัฒนาผู้บริหารในอนาคตภาคราชการ ทั้งนี้ ได้มีการให้ความรู้ ตั้งแต่การมองตนเอง การศึกษาเพื่อนร่วมงาน การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ต่าง ๆ มาสู่การจัดทำแผนงานขององค์กร การทำงานในสภาวะการณ์กดดันต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนตนเองให้ตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปิดกว้างในมุมมองในการปฏิบัติงานในอนาคต และที่สำคัญการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคส่วนต่าง ๆ ในการช่วยกันพัฒนาประเทศไทยของเราให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน การศึกษาในทุกวิชา กิจกรรมที่ดำเนินการในระหว่างการเรียนรู้ครั้งนี้ล้วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองทั้งในเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ต้องขอขอบคุณทางสำนักงาน ก.พ. โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่คอยอำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งจบการศึกษา ต้องขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้ความรู้ในทุก ๆ วิชา ต้องขอบคุณมิตรภาพที่ดีของพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ที่ร่วมการอบรมในครั้งนี้ การแบ่งปันประสบการณ์ของทุกท่านล้วนเป็นประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานต่อไป

ขอขอบคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์สุชาติดา ไทยบรรเทา อาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มของพวกเราที่ได้อุทิศเวลาและมุ่งมั่นในการให้คำปรึกษา แนะนำ หลักการ และกรอบแนวคิดในการจัดทำรายงานการศึกษา เพื่อนำพาศิษย์ไปสู่การเป็นผู้บริหารระดับสูงที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรมในอนาคต รวมทั้งอาจารย์จุฬา สุขมานพ และอาจารย์บรรจงจิตต์ อังศุสิงห์ ทั้งสองท่านได้ช่วยชี้แนะเติมเต็มในประเด็นต่าง ๆ จนทำให้รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study : IS) ฉบับนี้ สำเร็จ ลงได้ด้วยดี และท้ายที่สุดต้องขอขอบคุณท่านภาดล ถาวรฤทธิรัตน์ อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ ที่ได้ให้โอกาสมาเรียนรู้เพิ่มเติมในครั้งนี้ ขอขอบคุณทีมงานกองวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์น้ำ กองอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ ที่เป็นห่วงเป็นใยมาโดยตลอด การศึกษาในครั้งนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานของกรมทรัพยากรน้ำได้ต่อไป

นายพงศ์พัฒน์ เสมอคำ

14 พฤษภาคม 2567

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
1. วิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย	1
1.1 การวิเคราะห์บริบทและทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ของส่วนราชการ	1
1.2 ตำแหน่งรองอธิบดีที่เป็นเป้าหมาย	8
1.3 กำหนดวิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย	10
2. ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ	12
2.1 การกำหนดประเด็นการศึกษา	14
2.2 การกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย	31
2.3 ภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนข้อเสนอ	48
3. แผนพัฒนาตนเอง	49
3.1 การวิเคราะห์ตนเอง	49
3.2 การวางแผนพัฒนาตนเอง	50
3.3 ผลการพัฒนาตนเอง	51
บรรณานุกรม	58
ประวัติผู้เขียนรายงานการศึกษาส่วนบุคคล	59

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2-1	รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (แรมซาร์ไซด์) ภายใต้อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands)	16
ตารางที่ 2-2	พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการศึกษาสำรวจข้อมูล	17
ตารางที่ 2-3	มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 วันที่ 12 พฤษภาคม 2558 และวันที่ 20 ธันวาคม 2565	18
ตารางที่ 2-4	จำนวนทรัพยากรน้ำสาธารณะของประเทศไทย	36
ตารางที่ 2-5	แสดงหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ	37
ตารางที่ 2-6	การจัดการเขตพื้นที่และลักษณะกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์แต่ละเขตพื้นที่	41
ตารางที่ 2-7	ความสอดคล้องของแนวทางและวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ และทรัพยากรน้ำสาธารณะ	43
ตารางที่ 2-8	แผนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม	45

สารบัญญภาพ

ภาพที่ 1-1	โครงสร้างองค์กรของกรมทรัพยากรน้ำ	3
ภาพที่ 2-1	ประเภทและลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำ	13
ภาพที่ 2-2	บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ	23
ภาพที่ 2-3	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ IAP2 และตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วม ของประชาชน	33
ภาพที่ 2-4	การจัดทำขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ (Zoning) พื้นที่เขตอนุรักษ์ เขตกันชน และเขตพัฒนา	41

1. วิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย

(ข้อมูลส่วนบุคคลไม่เผยแพร่)

2. ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

นิยามและความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ซึ่งมีการยอมรับโดยทั่วไปและใช้เป็นสากล คือ คำนิยามตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำ (The convention on wetlands of international important especially as Water fowl Habitat : 1971) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าอนุสัญญาแรมซาร์ (The Ramsar convention) โดยนิยามตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นถือเป็นนิยามที่อธิบายความหมายของคำว่าพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความหมายกว้างและดีที่สุด กล่าวคือ ตามมาตรา 1.1 และมาตรา 2.1 ของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง “พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่ฉ่ำน้ำ มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่ของทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร และอาจรวมถึงที่ริมฝั่งน้ำและชายฝั่งทะเล ซึ่งอยู่ติดต่อกับพื้นที่ชุ่มน้ำ และเกาะ หรือน้ำทะเลที่ลึกกว่า 6 เมตร เมื่อน้ำลดต่ำสุด”

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ว่า “บริเวณพื้นที่ที่ครอบคลุมเป็นพื้นที่ต่อเนื่องระหว่างพื้นที่น้ำและพื้นที่ดิน ในบริเวณนี้มักมีความหลากหลายของสภาพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมสูง อันได้แก่ ชนิดพืชและสัตว์มีลักษณะเฉพาะทางด้านภูมิศาสตร์ สภาพน้ำ ดิน และการตกตะกอน และคุณสมบัติทางเคมีของสิ่งดังกล่าว” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานการประชุมวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ เรื่อง โลกไร้อนบรเทาได้ หากใส่ใจพื้นที่ชุ่มน้ำ.(2553).) นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มาตรา 4 กำหนดว่าพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นทรัพยากรน้ำสาธารณะ ที่ประชาชนใช้หรือที่สงวนไว้ให้ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือโดยสภาพประชาชนอาจใช้ประโยชน์ร่วมกัน

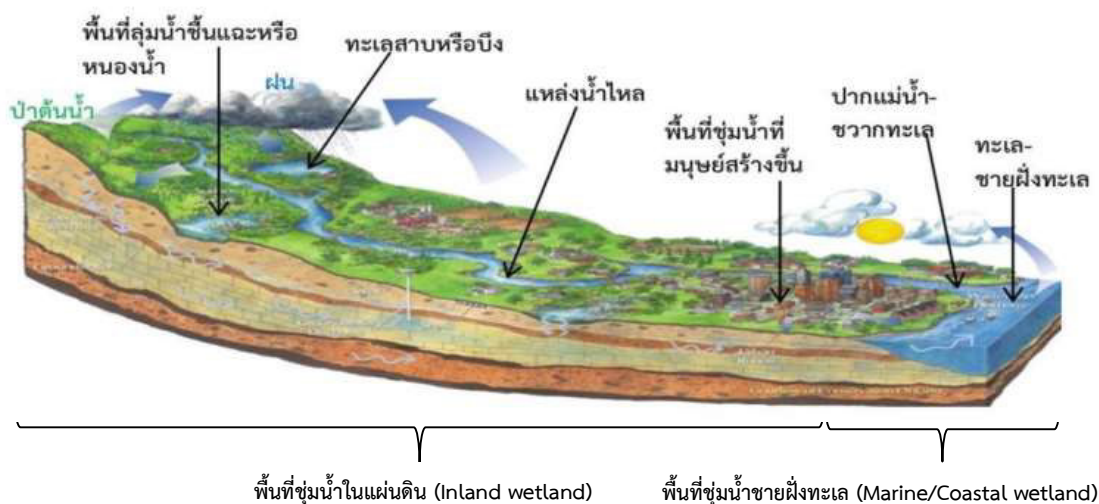
1) ประเภทและลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปัจจุบันพื้นที่ชุ่มน้ำมีหลายประเภท จึงมีการจำแนกประเภทของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Classification) ใช้กันทั่วโลก พิจารณาจากถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด อาจแบ่งออกตามลักษณะของถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

- (1) พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล หรือระบบนิเวศน้ำเค็ม น้ำกร่อย (Marine/Coastal wetland)
- (2) พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน หรือระบบนิเวศน้ำจืด (Inland wetland)
- (3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นระบบนิเวศที่สร้างขึ้น (Human-Made Wetlands)

สำหรับประเทศไทย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำตามลักษณะทางกายภาพ แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำไหล (Riverine Wetland) ประเภทที่ 2 พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำนิ่ง (Lacustrine Wetland) ประเภทที่ 3 พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นที่ลุ่มชื้นแฉะ (Palustrine Wetland) ประเภทที่ 4 พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นปากแม่น้ำ (Estuarine Wetland) ประเภทที่ 5 พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล (Coastal Wetland) และประเภทที่ 6 พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human-made Wetland)

จากประเภทและลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นระบบนิเวศที่สมบูรณ์ที่สุด แตกต่างจากพื้นที่อื่นซึ่งจำเป็นต้องคุ้มครอง คือ พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นรอยเชื่อมต่อระบบนิเวศที่มีลักษณะพื้นที่อยู่ระหว่างระบบนิเวศพื้นดิน (Terrestrial) และพื้นน้ำ (Aquatic) ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีคุณสมบัติหรือลักษณะพิเศษที่รวมทั้งสองระบบ เป็นแหล่งอาศัยของทรัพยากรชีวภาพที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและระบบนิเวศที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช สัตว์ ที่เป็นดัชนีบ่งชี้ความมั่งคั่งในด้านทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย รวมถึงมีบทบาทช่วยส่งเสริมรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

ภาพที่ 2-1 ประเภทและลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำ

2) สถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ลำดับที่ 110 ซึ่งมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 โดยอนุสัญญาแรมซาร์เป็นความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อความร่วมมือในการอนุรักษ์และยับยั้งความสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำโลก โดยพันธกิจที่สำคัญของอนุสัญญากว่าถึง “การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดของพื้นที่ชุ่มน้ำ ในการดำเนินงานระดับชาติโดยความร่วมมือในระดับนานาชาติ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกภูมิภาคทั่วโลก” โดยปัจจุบันมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ แรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) จำนวน 15 แห่ง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566)

ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำกระจายอยู่ทั่วประเทศ ประกอบด้วยป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง สบู่ ทะเลสาบและแม่น้ำกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมพื้นที่ประมาณ 36,616.16 ตารางกิโลเมตร หรือ 22,885,100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.5 ของพื้นที่ประเทศ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566.) แบ่งเป็นพื้นที่น้ำจืดร้อยละ 44.8 และเป็นพื้นที่น้ำเค็มร้อยละ 55.2 (องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย, 2566.) โดยคณะกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำ และคณะอนุกรรมการการ

จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้ทำการศึกษาคุณสมบัติทางนิเวศวิทยา และทบทวนบัญชีรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ เสนอยกระดับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญเร่งด่วนสมควรได้รับการคุ้มครอง พื้นที่ฟู และศึกษาสำรวจ รวมทั้งจัดทำทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย ขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2552 ซึ่งคณะกรรมการได้ให้ความเห็นชอบ ต่อมากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้เสนอมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรีต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 โดยคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นชอบตามมติเรื่อง การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่อง “ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ” มีรายละเอียดสาระสำคัญ

- (1) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ จำนวน 69 แห่ง
- (2) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ จำนวน 47 แห่ง
- (3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น จำนวน 19,295 แห่ง
- (4) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง 17 แห่ง
- (5) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการฟื้นฟู 20 แห่ง
- (6) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการศึกษาสำรวจ อย่างน้อย 19 แห่ง

2.1 การกำหนดประเด็นการศึกษา

กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำในพื้นที่เกษตรน้ำฝน (พื้นที่นอกเขตชลประทาน) รวมถึงการกำกับ ดูแล และเสนอแนะมาตรการ หลักเกณฑ์ และวิธีการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ และพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งมีความซับซ้อนมาก ทั้งในเรื่องของกระบวนการในการทำงานที่ต้องได้รับความร่วมมือเชิงบูรณาการจากหลายหน่วยงาน รวมถึงภาคประชาชน ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ในทุกภาคส่วน อีกทั้งพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar convention) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาในเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจากการรับภารกิจด้านการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อยับยั้งการสูญหายและเสื่อมโทรมลงจากหลายปัจจัย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของมนุษย์ การบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำโดยปราศจากความเข้าใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเข้าสู่ขั้นวิกฤต โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งและปัญหาอุทกภัยเป็นระยะเวลายาวนานที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่แผนปฏิบัติการในการยกระดับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากนิเวศบริการในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดการดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรีฯ อย่างสัมฤทธิ์ผล

2.1.1 ปัญหา และความท้าทาย หรือการพัฒนา

ประเทศไทยได้มีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2539 ประเทศไทยได้ดำเนินการศึกษา สืบค้นและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อนำมา กำหนดเป็นแนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ และการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของพื้นที่ชุ่มน้ำในมิติต่าง ๆ แก่สังคมเป็นวงกว้าง เพื่อให้เกิด ความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ จนนำไปสู่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่าง ซาถุผลและยั่งยืน จึงได้เสนอ “พหุควมชี้เสียน” ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ เป็นแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2541 และเป็นลำดับที่ 984 ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ ปัจจุบัน มีประเทศสมาชิกเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาวาด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ จำนวน 172 ประเทศ (กองอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ. (2566).)

เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามในฐานะ ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสัญญาวาด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออนุสัญญาแรมซาร์ ประเทศไทยจึงต้องดำเนินงาน ตามพันธกรณีในการอนุรักษ์ พื้นที่ และดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และ จัดการพื้นที่อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามหลักวิชาการเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และเพื่อให้ การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงได้กำหนดมาตรการ โดยอาศัย อำนาจตามมติคณะรัฐมนตรีเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับทะเบียนรายชื่อ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ 61 แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ 48 แห่ง พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น 19,295 แห่ง และมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำฯ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอ แต่เนื่องจากมาตรการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น ประกอบกับปัญหาอุทกภัยในพื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิด ความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน มีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจากระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งรองรับน้ำและเก็บกักน้ำถูกบุกรุกทำลาย และ/หรือถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์รูปแบบอื่น อาทิ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม นิคมอุตสาหกรรมและชุมชนเมือง ซึ่งปัญหานี้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นและมี แนวโน้มที่เข้าสู่ขั้นวิกฤต ทั้งนี้ได้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำทั้ง 5 แห่ง ของประเทศไทยขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ เป็นลำดับที่ 1098 - 1102 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544 ต่อมาได้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำ 4 แห่งของประเทศไทยขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซต์ เป็นลำดับที่ 1182 - 1185 เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2545 และได้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำ 5 แห่ง ของประเทศไทยขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ เป็นลำดับที่ 2238, 1926, 2152, 2153 และ 2420 เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2551 วันที่ 19 มิถุนายน 2552 วันที่ 12 สิงหาคม 2556 วันที่ 12 สิงหาคม 2556 และวันที่ 15 พฤษภาคม 2562 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (แรมซาร์ไซต์) ภายใต้อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands)

ลำดับที่	ชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (แรมซาร์ไซต์)	จังหวัด	ภาค	วันที่ขึ้นทะเบียน	ลำดับที่ ในทะเบียน	ที่ตั้ง
1	พรุควนขี้เสียน	พัทลุง	ใต้	13 กันยายน 2541	948	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จ.พัทลุง
2	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง	บึงกาฬ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	5 กรกฎาคม 2544	1098	ต.บ้านด้อง ต.โสกก่าม อ.เซกา ต.บึงโขงหลง ต.โพธิ์หมากแข้ง อ.บึงโขงหลง จ.บึงกาฬ
3	ดอนหอยหลอด	สมุทรสงคราม	กลาง	5 กรกฎาคม 2544	1099	ต.บางจะเกร็ง ต.แหลมใหญ่ ต.บางแก้ว และ ต.คลองโคน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
4	ปากแม่น้ำกระบี่	กระบี่	ใต้	5 กรกฎาคม 2544	1100	อ.เมือง จ.กระบี่
5	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองงูเห่า	เชียงราย	เหนือ	5 กรกฎาคม 2544	1101	ต.โยนก และ ต.ป่าสัก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย
6	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พรุโต๊ะแดง)	นราธิวาส	ใต้	5 กรกฎาคม 2544	1102	อ.ตากใบ อ.สุไหงโก-ลก และ อ.สุไหงปาดี จ.นราธิวาส
7	อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากแม่น้ำตรัง	ตรัง	ใต้	14 สิงหาคม 2545	1182	ต.นาเกลือ ต.ลิบง ต.หาดสำราญ อ.สิเกา อ.ปะเหลียน อ.กันตัง จ.ตรัง
8	อุทยานแห่งชาติแหลมสน-ปากคลองกะเปอร์-ปากแม่น้ำกระบี่บุรี	พังงา และ ระนอง	ใต้	14 สิงหาคม 2545	1183	เขตเมือง อ.กะเปอร์ จ.ระนอง และ อ.คุระบุรี จ.พังงา
9	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	สุราษฎร์ธานี	ใต้	14 สิงหาคม 2545	1184	ต.อ่างทอง อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี
10	อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา	พังงา	ใต้	14 สิงหาคม 2545	1185	อ.เมือง อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงา
11	อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด	ประจวบคีรีขันธ์	ใต้	14 มกราคม 2551	2238	อ.สามร้อยยอด อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์
12	เขตห้ามล่าสัตว์ป่ากุตทิง	บึงกาฬ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	19 มิถุนายน 2552	1926	อ.เมือง จ.บึงกาฬ
13	เกาะกระ	นครศรีธรรมราช	ใต้	12 สิงหาคม 2556	2152	จ.นครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากแผ่นดินประมาณ 350 กิโลเมตร เมื่อ วัดในแนวตรงจากบริเวณ อ.ปากพูนัง
14	หมู่เกาะกระ-เกาะพระทอง	พังงา	ใต้	12 สิงหาคม 2556	2153	อ.คุระบุรี และ อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา
15	แม่น้ำสงครามตอนล่าง	นครพนม	ตะวันออกเฉียงเหนือ	15 พฤษภาคม 2562	2420	แม่น้ำสงคราม และป่าทุ่งป่าทามริมน้ำ ความยาว 92 กิโลเมตร จาก ปากแม่น้ำบริเวณที่บรรจบกับแม่น้ำโขง

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2563

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 ได้มีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่องทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อปรับปรุงมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ โดยเพิ่มมาตรการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น และยกระดับบางพื้นที่ขึ้นเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งปรับปรุงทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย เพื่อเพิ่มเติมทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการเสนอเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ และจัดลำดับสถานภาพรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการศึกษาสำรวจข้อมูล โดยมีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-2

ตารางที่ 2-2 พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการศึกษา สำรวจข้อมูล

ความสำคัญ	พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติ ครม. (แห่ง)			พื้นที่เสนอเพิ่มเติม (แห่ง)	รวมทั้งหมด (แห่ง)
	ในเขตอนุรักษ์	นอกเขตอนุรักษ์	รวม		
ระหว่างประเทศ (Ramsar)*	10	5	15	-	15
ระดับนานาชาติ *	28	22	50	12	62
ระดับชาติ	26	31	47	31	78
รวมทั้งประเทศ	54	58	112	43	155

หมายเหตุ : * มีการยุบรวมพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติและ Ramsar จาก 69 แห่ง เหลือ 65 แห่ง เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกัน คือ 1) ปากแม่น้ำกระบุรีปากคลองกะเปอร์และอุทยานแห่งชาติแหลมสนรวมเป็น 1 แห่ง 2) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเกาะลิบงและปากแม่น้ำตรัง รวมเป็น 1 แห่ง

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2563

โดยคณะรัฐมนตรีเห็นชอบกับทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ส่งผลให้ ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ จำนวน 15 แห่ง และได้ดำเนินการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมต่อความต้องการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการเป็นแหล่งอาศัยและขยายพันธุ์ของชนิดพันธุ์พืชและชนิดพันธุ์สัตว์ที่มีสถานภาพถูกคุกคามหรือเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยจัดลำดับความสำคัญพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ จำนวน 50 แห่ง และเตรียมนำเสนอเพิ่มเติม จำนวน 12 แห่ง 2) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ จำนวน 47 แห่ง และเตรียมนำเสนอเพิ่มเติม จำนวน 31 แห่ง 3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น จำนวน 19,295 แห่ง

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ได้มีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อ 10 โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้แก้ไขถ้อยคำของมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อ 10 ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนี้ “ให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(EIA) สำหรับโครงการหรือกิจการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามประกาศที่ออกตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535”

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2565 ได้มีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 ที่เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ ให้มีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรี จากเดิมที่มอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานประสานงานระดับชาติ และตั้งงบประมาณ เพื่อสนับสนุนอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งเป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ เปลี่ยนเป็นให้กรมทรัพยากรน้ำ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบแทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมเสนอ และทบทวนมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 สิงหาคม 2543 ให้แก้ไขชื่อหน่วยงานในมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรี ดังกล่าวจากเดิม “กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี” เป็น “กรมเจ้าท่า” ตามความเห็นของกระทรวงคมนาคม รวมทั้งให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวงคมนาคม ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงหน่วยงานสนับสนุนตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-3

ตารางที่ 2-3 มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 วันที่ 12 พฤษภาคม 2558 และวันที่ 20 ธันวาคม 2565

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
1) ประกาศกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นที่สาธารณะทุกแห่งทั่วประเทศโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำ แหล่งน้ำจืดเป็นพื้นที่สีเขียว และมีให้ส่วนราชการเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำและกักเก็บน้ำต่อไป	กระทรวงมหาดไทย	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมประมง กรมที่ดิน กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ** กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
2) ให้มีการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นที่ ค.ร.ม. มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2543 เพื่อเป็นแหล่งรับน้ำตามธรรมชาติโดยเป็นพื้นที่ กักเก็บและชะลอการไหลของน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
3) ให้มีการติดตามตรวจสอบและดำรงรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ตลอดจนควบคุมและป้องกันการบุกรุกเข้าใช้ประโยชน์ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์	กระทรวงมหาดไทย	กรมเจ้าท่า กรมที่ดิน กรมทรัพยากรน้ำ** สถาบันการศึกษา
4) ให้สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนแก่ทุกภาคส่วนและประชาชนทุกระดับและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติด้วย	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา กรมประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรน้ำ
5) ให้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Sites)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมประมง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
6) ประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมประมง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
7) เร่งรัดให้ออกหนังสือสำคัญที่หลวงในกรณีที่พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ เป็นที่สาธารณะประโยชน์และเร่งให้ดำเนินการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการบุกรุกโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ	กระทรวงมหาดไทย	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
8) ให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ที่เสื่อมโทรมและต้องการการปรับปรุงโดยด่วน เพื่อให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นสามารถดำรงบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและอุทกวิทยาได้ตามธรรมชาติ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมพัฒนาที่ดิน สถาบันการศึกษา กองทัพเรือ กรมทรัพยากรน้ำ
9) ให้มีการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อคุ้มครองฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนาพร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ ตลอดจนกำหนดกิจกรรมที่สามารถกระทำได้ และห้ามกระทำในพื้นที่	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมประมง กรมเจ้าท่า สถาบันการศึกษา กรมพัฒนาที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมทรัพยากรน้ำ
10) ให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับโครงการหรือกิจการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามประกาศที่ออกตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535* หมายเหตุ แก่ไขชื่อ “รายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA)” เป็น “รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA)”	หน่วยงานเจ้าของโครงการ	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมประมง สถาบันการศึกษา
11) ให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม*** กรมทรัพยากรน้ำ**
12) ติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
13) ให้มีการศึกษาสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติตามเกณฑ์	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
14) ให้มีการควบคุมและป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิดประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชนอุตสาหกรรมเกษตรกรรมและกิจกรรมอื่น ๆ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กรมโยธาธิการและผังเมือง สถาบันการศึกษา
15) ให้มีการควบคุมป้องกันไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่อาจเกิดจากชุมชนหรือเกิดจากกิจกรรมอื่น ๆ โดยมีมาตรการดังนี้ 1. มาตรการป้องกันไฟป่า (1) ให้ดำเนินการควบคุมระดับน้ำของป่าชุ่มน้ำให้คงที่ (2) ทำแนวกันไฟเปียก (Wet-line firebreak) ตามแนวพระราชดำริ (3) ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทุกรูปแบบเพื่อสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจให้กับชุมชนถึงอันตรายที่เกิดจากไฟป่าเป็นผลให้ชุมชนยุติการจุดไฟเผาป่า 2. มาตรการดับไฟป่า (1) จัดตั้งสถานีควบคุมไฟป่าพื้นที่เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลและดำเนินการควบคุมไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ (2) ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ปฏิบัติงานดับไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำ (3) ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ดับไฟป่าให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
16) ให้มีการศึกษาและจัดทำแผนกายภาพออกแบบภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบ และในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวทั้งระบบ	กระทรวงมหาดไทย	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมประมง กรมที่ดิน กรมชลประทาน

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
		กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
17) ให้จัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรีข้อ 1-16 โดยติดตามตรวจสอบจากหน่วยงานหลัก เสนอต่อคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นประจำ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรมทรัพยากรน้ำ

หมายเหตุ : * คือ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่ปรับปรุงตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558

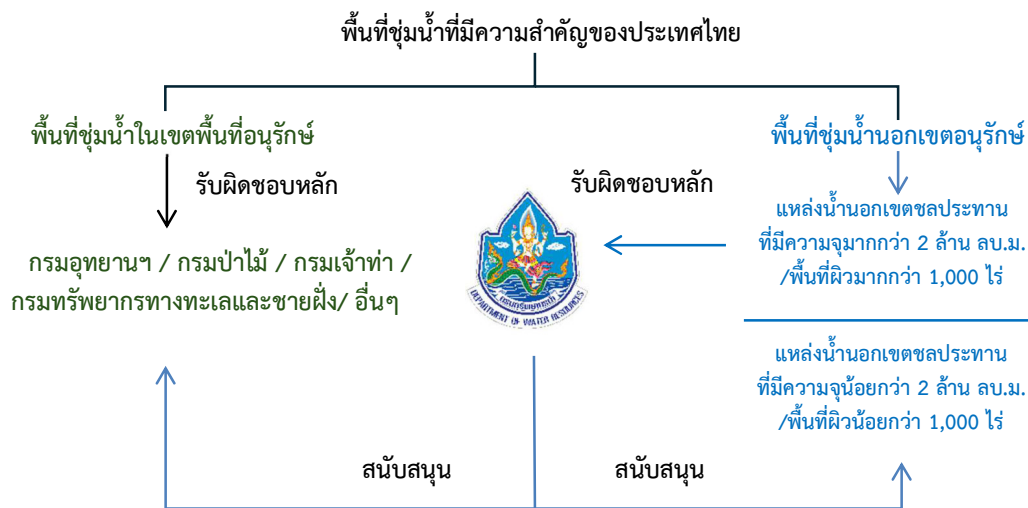
** คือ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่ปรับปรุงตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2565

*** พระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนชื่อ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นกรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2566 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2566

จากตารางตามมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีฯ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานราชการ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำกระจายอยู่หลายแห่งและมีหลายรูปแบบในประเทศ ทำให้ต้องมีหน่วยงานในการกำกับ ดูแล เป็นจำนวนมากกระจายอยู่ในหลายกระทรวง ผลจากการมีหลายหน่วยงานทำให้มีกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนนโยบายและแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหลายหน่วยงานต่างก็มีวัตถุประสงค์ตลอดจนภารกิจ มีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ชุ่มน้ำต่างกันไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจ ตามประเภทของพื้นที่ชุ่มน้ำและตามบริบทของสถานภาพพื้นที่อนุรักษ์ ดังนี้

1) **พื้นที่ชุ่มน้ำในเขตพื้นที่อนุรักษ์** คือ พื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ป่าถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พื้นที่สงวนชีวมณฑล อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมเจ้าท่า เป็นต้น

2) **พื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์** คือ พื้นที่ชุ่มน้ำที่ไม่ได้มีพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ตามข้อ 1) ได้แก่ พื้นที่สาธารณประโยชน์ หนังสือสำคัญที่หลวง (น.ส.ล.) ที่ราชพัสดุ ที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ธรณีสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 33 ที่ดินชายตลิ่งเมื่อน้ำขึ้นสูงสุด อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรน้ำ กรมที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กรมธนารักษ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ภาพที่ 2-2 บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

จากตารางตามมาตรการและบทบาทของกรมทรัพยากรน้ำในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กรมทรัพยากรน้ำมีบทบาททั้งการเป็นหน่วยงานหลักภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานสนับสนุนในการผลักดันให้การดำเนินการตามมาตรการสัมฤทธิ์ผล ซึ่งเป็นการทำทนายในการบริหารองค์กร โดยภายหลังจาก กรมทรัพยากรน้ำได้รับการกักในกำกับ ดูแล และเสนอแนะมาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ และพื้นที่ชุ่มน้ำตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2565 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 61ก วันที่ 3 ตุลาคม 2565 กรมทรัพยากรน้ำ ได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี โดยการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำหนองหารกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร โดยการกำหนดตัวชี้วัด ปี 2566 ให้สำนักงานทรัพยากรน้ำทุกแห่งกำหนดเขตบริหารจัดการ (Zoning) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติและนานาชาติในพื้นที่รับผิดชอบอย่างน้อย 1 พื้นที่ และจากการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) ดังกล่าวข้างต้นได้กำหนดกรอบการทำงานเพื่อการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลกโดยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ประโยชน์ที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญา คือ ได้รับชื่อเสียงในเวทีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโลก และได้รับข้อมูลข่าวสาร ความช่วยเหลือทางวิชาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำถือว่าเป็นเครื่องมือที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยประกอบกับกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนนโยบายและแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดทำมาตรการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการระบุหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน จึงเป็นความร่วมมือแบบบูรณาการที่จะส่งผลให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีศักยภาพที่จะฟื้นฟูตนเองเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีผลบังคับใช้เมื่อ 29 มกราคม พ.ศ. 2562 มาตรา 4 กำหนดว่าพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรน้ำสาธารณะที่ประชาชนใช้หรือที่สงวนไว้ให้ประชาชนใช้ร่วมกัน

หรือโดยสภาพประชาชนอาจใช้ประโยชน์ร่วมกัน หมวด 6 การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ ตามมาตรา 78 กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อการ อนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ดังนี้

- 1) กำหนดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำสาธารณะหรือทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดห้ามการกระทำใด ๆ ที่มีผลเป็นการเสื่อมสภาพแหล่งน้ำหรือเสื่อมประโยชน์ต่อ การใช้น้ำหรือทำให้เกิดภาวะมลพิษแก่แหล่งน้ำ หรือระบบนิเวศแหล่งน้ำ หรือทำให้น้ำมีสภาพเป็นพิษ จนอันตรายต่อแหล่งน้ำ หรือระบบนิเวศแหล่งน้ำ หรือสุขภาพของบุคคล
- 3) กำหนดให้ผู้ใช้น้ำซึ่งมีที่ดินติดต่อกับหรือใกล้เคียงกับทรัพยากรน้ำสาธารณะจัดให้มีสิ่งก่อสร้าง ติดตั้งอุปกรณ์หรือเครื่องมือ หรือใช้กรรมวิธีใดตามที่กำหนด เพื่อตรวจสอบแหล่งที่ก่อให้เกิดอันตรายเสียหาย แก่คุณภาพน้ำ หรือเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอันตรายหรือความเสียหายแก่คุณ
- 4) กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการกับสิ่งก่อสร้างหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการภายในเขตพื้นที่ ที่กำหนดก่อนที่จะมีการออกกฎกระทรวง โดยจะกำหนดให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ภายในเวลาที่กำหนด หรือให้ระงับการดำเนินการกิจกรรม หรือรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำสาธารณะ โดยได้รับ ค่าชดเชยตามความเหมาะสม

- 5) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

กฎกระทรวงตามวรรคหนึ่งจะกำหนดให้ใช้บังคับเป็นการทั่วไปหรือใช้บังคับในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง และจะกำหนดข้อยกเว้นการใช้บังคับทั้งหมดหรือบางส่วนสำหรับกิจกรรมบางประเภทหรือบางพื้นที่ก็ได้

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหา ความท้าทาย และภัยคุกคาม ที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อน นโยบายไปสู่แผนปฏิบัติการในการยกระดับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากนิเวศบริการในเขต พื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดการผลักดันให้ดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีฯ และจาก บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำ สามารถสรุปสภาพปัญหาต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) สภาพปัญหาด้านกายภาพ

ปัญหาด้านกายภาพที่ทำให้เกิดความเสื่อมสภาพแหล่งน้ำ และทำให้ใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็ม ศักยภาพ เนื่องจาก

(1) ด้านอุทกวิทยา ปริมาณน้ำฝนและปริมาณน้ำท่าในพื้นที่รับน้ำของแหล่งน้ำมีผล โดยตรงต่อการเกิดปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง ดังนี้

(1.1) น้ำท่วม เกิดขึ้นได้เนื่องจากมีปริมาณฝนตกมากในพื้นที่รับน้ำของแหล่งน้ำทำให้ มีปริมาณน้ำท่ามากเกินความจุของแหล่งน้ำ อีกทั้งลำน้ำที่ไหลผ่านแหล่งน้ำนั้นมีความสามารถในการระบายน้ำ ได้น้อยจึงทำให้เกิดน้ำเอ่อล้นแหล่งน้ำ และไหลท่วมพื้นที่โดยรอบแหล่งน้ำขึ้นได้

(1.2) น้ำแล้ง เกิดขึ้นได้เนื่องจากมีปริมาณฝนตกน้อยในพื้นที่รับน้ำของแหล่งน้ำทำให้ มีปริมาณน้ำท่าไหลลงแหล่งน้ำน้อย ส่งผลให้มีปริมาณน้ำเก็บกักในแหล่งน้ำเพื่อไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้งไม่เพียงพอ ต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนที่อยู่โดยรอบแหล่งน้ำ

(2) การกัดเซาะตลิ่ง ปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกัดเซาะตลิ่งของแหล่งน้ำ เนื่องจากน้ำหลากหรือมีการรุกราน ทำให้เกิดการกัดเซาะตลิ่งมากขึ้น โดยพบว่าแหล่งน้ำที่อยู่ในพื้นที่ทางด้าน

ต้นน้ำที่มีความลาดชันของพื้นที่มาก จะเกิดการกัดเซาะของตลิ่งมากกว่าแหล่งน้ำที่อยู่ในพื้นที่ทางด้านท้ายน้ำ ซึ่งมีความลาดชันของพื้นที่น้อยกว่า

(3) การตื้นเขินของแหล่งน้ำ เกิดขึ้นเนื่องจากการทับถมของตะกอนและดินโคลน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารมีสภาพเสื่อมโทรม โดยพบว่า แหล่งน้ำที่อยู่ในพื้นที่ทางด้านต้นน้ำที่มีความลาดชันของพื้นที่มาก จะมีความสามารถในการระบายน้ำได้ดี ทำให้เกิดการทับถมของตะกอนน้อยกว่าและเกิดการตื้นเขินน้อยกว่า เมื่อเทียบกับแหล่งน้ำที่อยู่ในพื้นที่ทางด้านท้ายน้ำซึ่งมีความลาดชันของพื้นที่น้อยกว่า

(4) สิ่งกีดขวางทางการไหล เกิดจากมีสิ่งกีดขวางการไหลของน้ำเข้า-ออกพื้นที่แหล่งน้ำ หรือมีอาคารควบคุมน้ำเกิดการขำรุด อุดตัน หรือมีช่องเปิดการระบายไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาการหมุนเวียน/ระบายและการเชื่อมต่อระบบแหล่งน้ำเกิดน้ำเน่าเสีย และมีผลกระทบต่อวงจรของระบบนิเวศของแหล่งน้ำ รวมทั้งปัญหาอุทกภัยในพื้นที่

(5) น้ำเค็มรุกกล้า สำหรับแม่น้ำและคลองที่ไหลลงสู่ทะเล จะมีปัญหาน้ำเค็มรุกกล้าเข้ามาในลำน้ำ โดยพบว่า ลำน้ำที่มีความลาดชันน้อยจะเกิดการรุกกล้าของน้ำเค็มเข้ามาในลำน้ำได้มากกว่าลำน้ำที่มีความลาดชันที่สูงกว่า

(6) การบุกรุกพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ เช่น การขยายตัวของพื้นที่การเกษตร ที่อยู่อาศัย กิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจ พื้นที่ชุมชน เป็นต้น

(7) การใช้ประโยชน์ที่ดินในแหล่งน้ำผิดประเภท เช่น สิ่งปลูกสร้าง และการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งภาครัฐและเอกชนรุกกล้าในพื้นที่ กีดขวางทางน้ำ และปรับเปลี่ยนระบบนิเวศ

(8) การสร้างถนนเป็นแนวทางล้อมรอบในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการไหลบ่าของมวลน้ำจากบริเวณโดยรอบ การเชื่อมต่อกับระบบนิเวศโดยรอบ และมีปัญหาการอพยพเข้าออกของประชากรสัตว์น้ำ ดังที่เกิดขึ้นกับบึงสีไฟ

(9) การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ บางครั้งมีผลต่อปริมาณน้ำที่จะไหลบ่าลงมาตามธรรมชาติ และเข้าสู่พื้นที่ชุ่มน้ำ

2) สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำต่าง ๆ ทั่วประเทศทั้งแหล่งน้ำผิวดิน แหล่งน้ำใต้ดิน และแหล่งน้ำทะเล โดยเฉพาะในบริเวณที่มีความหนาแน่นของชุมชนและกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรม อันเนื่องมาจากการปนเปื้อนของสารพิษต่าง ๆ ที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งกิจกรรมจากชุมชนตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการท่องเที่ยว โดยมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในคุณสมบัติของทรัพยากรน้ำทั้งทางกายภาพและชีวภาพ รวมทั้งความสมดุลของระบบนิเวศในแหล่งน้ำนั้น ๆ จนเกิดผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์

ทั้งนี้ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมกระทบต่อคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ และระบบนิเวศ การแพร่กระจายของชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

(1) การทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำ ป่าต้นน้ำมีความสำคัญมาก เป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อฝนตกลงมาจะถูกกักเก็บไว้ในป่า ที่เหลือจะถูกไหลลงมาสู่สายน้ำ และซึมไหลออกมาตามลำธาร ทำให้แม่น้ำมีน้ำมาหล่อเลี้ยงตลอดในช่วงฤดูแล้ง แต่เมื่อป่าต้นน้ำกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นภูเขาไม่มีป่ากักเก็บน้ำ เมื่อฝนตกลงมา น้ำส่วนใหญ่จะไหลลงสู่ด้านล่างทั้งหมด เนื่องจากไม่มีป่าต้นน้ำคอยกักเก็บดูดซับน้ำ

เมื่อถึงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำในแม่น้ำ ดังนั้น ในอนาคตการเปลี่ยนพื้นที่ป่าต้นน้ำอันอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่ปลูกพืชเพียงชนิดเดียวจะเป็นการลดความหนาแน่นและลดความหลากหลายของพืชพรรณ ซึ่งส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา คือ การตื้นเขินของแหล่งน้ำ กีดขวางเส้นทางการไหลของน้ำ ทำให้ปริมาณสารอินทรีย์ในพื้นที่ชุ่มน้ำเพิ่มขึ้น สูญเสียพื้นที่รับน้ำ ทำให้การผันแปรของปริมาณน้ำที่จะไหลลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำไม่เป็นไปตามฤดูกาล

(2) พืชและสัตว์ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน ผลกระทบจาก “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน” แบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางการเกษตร ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ สาเหตุของผลกระทบที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานเข้าไปเบียดเบียนชนิดพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิม ไม่ว่าจะด้วยการไล่กัดกิน แย่งอาหาร แย่งชิงพื้นที่สืบพันธุ์ ข่มเหงพันธุ์กรรมที่มีความใกล้เคียงผสมพันธุ์ออกมากระทั่งลูกที่เกิดมีโอกาสรอดต่ำและเป็นหมันในรุ่นถัดไป ส่งผลทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมเดิมเสื่อมลง หรือบางกรณีเป็นพาหะนำโรคหรือปรสิตเข้าสู่พื้นที่ โดยที่ชนิดพันธุ์ท้องถิ่นอาจไม่สามารถต้านทานได้ หรือการรบกวนสภาพนิเวศ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสมดุลนิเวศวิทยาเดิมและขัดต่อวิถีชีวิตชนิดพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งชนิดพันธุ์ต่างถิ่นบางชนิดยังมีผลเชิงบวก อาทิ วัชพืชที่ช่วยปกคลุมหน้าดิน ปลานิลที่เป็นแหล่งโปรตีนหลัก พืชสมุนไพร เป็นต้น

(3) คุณภาพน้ำ คุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมอาจมีสาเหตุมาจากชุมชนและอาคารที่พักอาศัยที่เกิดจากการชักล้างหรือขยะปฏิกูลต่าง ๆ เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการปล่อยของเสียต่าง ๆ จากกระบวนการผลิต จากกิจกรรมซึ่งมักจะเป็นสารเคมีจำพวกปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่าแมลงที่ใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมเกิดการตกค้าง การชะล้างและไหลลงสู่แหล่งน้ำ จากการคมนาคมขนส่ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ขาดความระมัดระวังอาจทำให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพแหล่งน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพได้

(4) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ทำให้เกิดสถานการณ์ภัยแล้งอย่างรุนแรงในประเทศจีนและอีกหลายประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสถานการณ์ภัยแล้งในลุ่มแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขงยังต่อเนื่องกันอยู่ โดยส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจากอุณหภูมิที่สูงขึ้น จากการศึกษาของนักวิจัยสภาพภูมิอากาศ พบว่า อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกที่เพิ่มขึ้น 2 องศาเซลเซียส ถือเป็นจุดวิกฤต ซึ่งหลายพื้นที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศไทย ลาว เขมร ในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำโขงอาจเผชิญกับอุณหภูมิที่สูงขึ้นถึง 4-6 องศาเซลเซียส ภายในปี พ.ศ. 2593 ถึงแม้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่จะรุนแรงไม่เท่ากัน แต่ทุกประเทศในลุ่มน้ำโขงตอนล่างจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

การที่แหล่งน้ำดังกล่าวมีสภาพที่เสื่อมโทรม และมีแนวโน้มทวีความรุนแรง รวมทั้งขยายพื้นที่เป็นวงกว้างมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายและการกระจายตัวของอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาค โดยขาดการจัดการและควบคุมมลพิษทางน้ำที่ได้มาตรฐาน การเลี้ยงสัตว์และบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเสียที่มีความเข้มข้นสูง ขาดระบบการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสม รวมทั้งปริมาณน้ำจากธรรมชาติลดลง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า และประการสำคัญ คือ การบริหารและการจัดการในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการขาดเอกภาพในการดำเนินงานและการประสานงานที่ดี ขาดกฎหมายและมาตรการที่ชัดเจน ในการติดตามตรวจสอบและควบคุมมลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมทางการเกษตรขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด สมรรถภาพขององค์กรที่รับผิดชอบในทุกๆระดับยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากร และขาดมาตรการ

ด้านเศรษฐกิจสังคมที่จะจูงใจให้ผู้ประกอบการและเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษดำเนินการลดและจำกัดปริมาณมลพิษ หรือควบคุมการจัดการของเสียจากขบวนการผลิตอย่างจริงจัง

3) สภาพปัญหาด้านสังคม

ปัญหาด้านสังคมที่กระทบต่อพื้นที่แหล่งน้ำสาธารณะ เกิดจากการรुक้าพื้นที่แหล่งน้ำ การประกอบอาชีพที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน้ำเสีย เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

(1) การทำประมงแบบทำลายล้าง โดยวิธีการและการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เป็นการทำลายแหล่งอาหารและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน และในที่สุดจะทำให้ผลผลิตทางการประมงลดลง

(2) การรुक้าพื้นที่แหล่งน้ำ เนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่การเกษตร การขยายตัวของพื้นที่ชุมชนเมือง พื้นที่เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดินในพื้นที่แหล่งน้ำ ทำให้พื้นที่แหล่งน้ำลดลง

(3) ความต้องการน้ำที่เพิ่มมากขึ้น ในฤดูแล้งเพื่อใช้ในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคครัวเรือนทำให้ปริมาณน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำลดลง จนส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ

(4) การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยชุมชน ได้แก่

(4.1) ชุมชนยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทุกชุมชนมีแนวคิดเหมือนกันว่าการจัดการคือการขุดลอกแหล่งน้ำให้ลึกขึ้น ทำการปรับปรุงพื้นที่ที่ตื้นเขิน โดยพยายามจัดให้มีลักษณะคล้ายสวนสาธารณะเพื่อใช้เป็นพื้นที่สันทนาการและดึงดูดนักท่องเที่ยว

(4.2) การสูญเสียสิทธิในการครอบครองเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ และการกว้านซื้อที่ดินโดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ

(4.3) การบุกรุกยึดครองพื้นที่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อทำการเกษตรและตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

(4.4) โครงการพัฒนาที่เปลี่ยนสภาพนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การสร้างถนนล้อมรอบหนองบึง การสูบน้ำไปใช้ในการเกษตรกรรม การสร้างระบบบำบัดน้ำเสียจากชุมชน โดยใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งระบายน้ำ

(4.5) การขยายตัวของชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำทำให้เกิดมลพิษต่อแหล่งน้ำมากขึ้น

4) สภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการ

แหล่งน้ำสาธารณะหลายแห่งมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเนื่องจาก

(1) ขาดการมีส่วนร่วม มีการใช้ประโยชน์ในแต่ละฝ่ายในกิจกรรมต่าง โดยไม่มีการปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลาย ๆ ฝ่าย และหน่วยงานด้านการจัดการ ทำให้ส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรน้ำเกินกว่าศักยภาพของแหล่งน้ำ ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรม

(2) ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง หรือไม่มีการเฝ้าระวังของชุมชน หรือกลุ่มองค์กรการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะได้อย่างยั่งยืน

(3) การขาดการวางแผนการฟื้นฟูการจัดการที่ดี ทำให้บางครั้งการจัดการในการป้องกันแก้ไขปัญหาอย่างหนึ่งไป ทำให้เกิดผลกระทบอย่างอื่น ได้แก่

(3.1) การขุดคูโดยรอบและสร้างถนนหรือคันดินล้อมรอบ ซึ่งทำให้สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกอย่างได้ผล แต่จะมีผลกระทบมากต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยจะไปขัดขวาง

การเชื่อมต่อกับระบบพื้นที่ชุ่มน้ำโดยรอบซึ่งเป็นที่นา หนอง บึง ที่มีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากทำให้สัตว์น้ำที่เลี้ยงตัวอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำไม่สามารถอพยพออกไปแพร่พันธุ์ วางไข่ เลี้ยงตัวในเขตน้ำท่วมได้เหมือนเคย ทำให้ผลผลิตสัตว์น้ำในบริเวณนี้ลดลงเป็นอย่างมาก และทำให้วงจรชีวิตของสัตว์น้ำบางชนิดไม่สมบูรณ์ ทำให้มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำหลายชนิด

(3.2) การขุดลอกและการกำจัดวัชพืชที่ไม่ระมัดระวัง อาจส่งผลกระทบในวงกว้างทั้งต่อประชากรนกน้ำและสัตว์น้ำ

(3.3) การพัฒนาพื้นที่ป่าพรุซึ่งเป็นแหล่งเก็บน้ำจืดและความชุ่มชื้นตามธรรมชาติอย่างไม่มีแบบแผนที่ดีและเหมาะสม โดยการขุดคลองระบายน้ำออกจากพื้นที่ป่าพรุสู่แม่น้ำและทะเล ทำให้ป่าพรุเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็ว ดินพรุยุบตัวลงและแห้งในฤดูแล้ง รวมถึงการระบายน้ำเสียจากชุมชนจากฟาร์มอนุบาลลูกกุ้งลงสู่ป่าพรุโดยไม่ผ่านการบำบัดน้ำเสีย

(3.4) การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ และชุมชนในการดำเนินการอนุรักษ์ บูรณะจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้การจัดการขาดประสิทธิภาพและมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ

(3.5) การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน มีผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน เกิดตะกอนพัดพามาตามลำธาร ลำห้วย ลำคลอง แม่น้ำ สะสมในแหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ ทำให้ตื้นเขิน ส่งผลให้ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำเปลี่ยนแปลงไป

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทรัพยากรน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้เกิดการลดลงของพื้นที่รับน้ำ การตื้นเขิน น้ำเสีย การลดลงของสัตว์น้ำและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู ปรับปรุงการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ เพื่อให้ทรัพยากรน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำมีสภาพสมบูรณ์และมีการใช้ได้อย่างยั่งยืน

2.1.2 สภาพของปัญหาที่ผ่านมา แนวโน้มของปัญหาในอนาคต ผลกระทบที่เกิดขึ้น

จากการทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาสถานการณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำและภัยคุกคามโดยรวมพบว่า ประเทศไทยมีลักษณะทางกายภาพที่บ่งบอกถึงสภาพการเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ประมาณ 36,616.16 ตารางกิโลเมตร หรือ 22,885,100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.5 ของพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งเก็บกักน้ำฝน น้ำท่า เพื่อใช้อุปโภคและบริโภคในด้านต่าง ๆ เช่น การผลิตน้ำประปา การทำเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำประมง การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่ชุ่มน้ำยังเป็นต้นกำเนิดทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ตำนานและความเชื่อนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาศัยของชนิดพันธุ์พืชและชนิดพันธุ์สัตว์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ

ประเด็นสำคัญที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำเกิดการสูญหายและเสื่อมโทรมที่ผ่านมา คือ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของมนุษย์ เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสมเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่ขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำในทางกายภาพไม่ชัดเจนจากการบังคับใช้กฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น แหล่งน้ำตามธรรมชาติเมื่อน้ำลงชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงก็จะรุกเข้าไปเพื่อทำการเกษตร ประกอบกับนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและเป้าหมายของหน่วยงานต่างกระทรวง มักไม่สอดคล้องกัน ส่งผลให้จำนวนพื้นที่ชุ่มน้ำลดลง รวมถึงการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน และไม่มีการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานราชการในพื้นที่

ขอใช้พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่เป็นแรมซาร์ไซต์เพื่อก่อสร้างศูนย์ราชการ จังหวัดบึงกาฬ การก่อสร้างสถาบันราชภัฏอุดรดิถีในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงกะโล่ จังหวัดอุดรดิถี

นอกจากนี้ สภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในปีที่เกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ ประเทศไทยจะเกิดภัยแล้งรุนแรง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่ คือ เมื่อเกิดความแห้งแล้งผิดปกติ ทำให้ความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าเพิ่มขึ้น ซึ่งไฟป่าจะไปทำลายระบบนิเวศให้เกิดความเสียหายร้ายแรงในวงกว้าง โดยในปี พ.ศ. 2566 ปรากฏการณ์เอลนีโญ ส่งผลให้หลายพื้นที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำขนาดเล็กคงเหลือในภาพรวมของประเทศน้อยกว่าร้อยละ 30 รวมถึงทำให้สถานการณ์ของชนิดพันธุ์และระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำมีความเปราะบางเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงและสูญหายของระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ และในช่วงฤดูฝนจะส่งผลให้ปัจจัยอื่น ๆ มีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นบึงน้ำจืด ในอดีตที่ผ่านมาโดยเฉพาะปี 2554 และ 2557 ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปัญหาอุทกภัยเป็นระยะเวลานาน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นแหล่งรองรับน้ำและกักเก็บน้ำ ถูกบุกรุกทำลาย หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น เป็นพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพัฒนาชุมชนเมืองปัญหานับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีแนวโน้มจะเข้าสู่ขั้นวิกฤต อันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือเกิดความเสื่อมโทรมจนไม่สามารถให้บริการของระบบนิเวศและใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำได้

พื้นที่ชุ่มน้ำจึงเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อการรับมือกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศจากความมีเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก สามารถปรับตัวรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และยังช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศให้กลับมาสมบูรณ์ได้อีกด้วย ยกตัวอย่างพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่ง เช่น ป่าชายเลน สามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เร็วกว่าป่าฝนเขตร้อนถึง 55 เท่า นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ป่าพรุที่ดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ไว้ในดินได้มากถึง 30% ของก๊าซที่ถูกปล่อยออกมาสู่บรรยากาศ ป่าพรุเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน ซึ่งเป็นต้นเหตุของก๊าซเรือนกระจกจำพวกก๊าซ CO₂ CH₄ NO₂ ได้เป็นอย่างดี และสามารถกักเก็บได้นับพันปี แม้ว่าพรุจะครอบคลุมพื้นที่โลกทั้งหมดเพียง 3% แต่มีคาร์บอนสะสมอยู่อย่างน้อยประมาณ 1,000 ล้านตัน

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นระบบนิเวศหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ รวมถึงมีบทบาทหน้าที่เพื่อรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ และรับมือกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นและมีแนวโน้มจะเข้าสู่ขั้นวิกฤตโดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งที่ประเทศไทยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อวิถีชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แบบเป็นลูกโซ่ คือ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ส่งผลให้เกิดความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำและทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ด้วยปัญหาประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำเพราะเข้าใจว่าเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร แหล่งคมนาคมขนส่ง หรือแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีการใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสม ขาดความระมัดระวัง เกิดการบุกรุกและรุกรานพื้นที่ชุ่มน้ำ มุ่งหวังประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการพัฒนามากกว่าการอนุรักษ์ ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่ขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำในทางกายภาพไม่ชัดเจน อีกทั้ง การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยที่ผ่านมา มีความซ้ำซ้อนของหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ในพื้นที่ทำให้ กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ งบประมาณ และแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะนอกเขตอนุรักษ์ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

2.1.3 ความจำเป็นในการแก้ไขหรือพัฒนา

จากสภาพปัญหา ความท้าทาย ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น และมีแนวโน้มในอนาคตที่จะเข้าสู่ขั้นวิกฤต โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งที่ประเทศไทยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งพื้นที่ชุ่มน้ำมีลักษณะที่แตกต่างไปจากพื้นที่อย่างอื่นที่ส่งผลให้ต้องอนุรักษ์และใช้อย่างชาญฉลาด เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ น้ำ ดิน สิ่งมีชีวิตทั้งกายภาพ ชีวภาพ ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นระบบนิเวศหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์พืชและสัตว์ คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งกักเก็บน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอนและแร่ธาตุ ป้องกันภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นแหล่งทรัพยากรและผลผลิตทางธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปใช้ผลประโยชน์ เช่น แหล่งอาหาร ยารักษาโรค แหล่งนันทนาการพักผ่อนท่องเที่ยว เป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มีความสำคัญทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งของผู้ผลิตห่วงโซ่อาหาร ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติ ด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากลักษณะของทางธรรมชาติของระบบนิเวศอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเร่งดำเนินการและสนับสนุนหลักการใช้อย่างชาญฉลาดตามหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่เป็นเครื่องมือที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ประกอบกับมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรีฯ ควบคู่ไปกับการระบุนหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน ที่เป็นการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และบริการจากระบบนิเวศที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละประเภท

ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - พ.ศ.2580) ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีประเด็นที่กำหนดในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศด้านที่ 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรน้ำสาธารณะตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และคำนึงถึงการดำเนินการตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580) ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ กลยุทธ์ที่ 4 อนุรักษ์ฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ จึงนำมาสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการรับรู้ และสร้างความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจากการรับภารกิจด้านการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และเพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่แผนปฏิบัติการในการยกระดับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากนิเวศบริการในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดการดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรีฯ อย่างสัมฤทธิ์ผล

2.2 การกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย

2.2.1 หลักการ แนวคิด ที่ใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการจัดทำข้อเสนอ

1) อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention)

สาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ มีดังนี้

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) เป็นประเด็นสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) คือ อนุสัญญานี้ไม่ละเมิดอำนาจอธิปไตยของภาคี ซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำ อนุสัญญาแรมซาร์เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำใดที่ได้รับการเสนอเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยมีสาระของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) ได้วางหลักการให้ภาคีนำไปปรับใช้ ดังนี้

(1) มนุษย์และสิ่งแวดล้อมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

(2) พื้นที่ชุ่มน้ำมีหน้าที่พื้นฐานทางนิเวศในฐานะเป็นผู้ควบคุมรูปแบบของน้ำและในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์โดยเฉพาะนกน้ำ

(3) พื้นที่ชุ่มน้ำประกอบด้วยทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และนันทนาการ ซึ่งหากสูญเสียไปแล้วจะไม่สามารถแก้ไขได้

(4) การยับยั้งการบุกรุกและการทำให้สูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(5) ในฤดูอพยพของนกน้ำอาจมีการล่องลำเขตแดน ดังนั้น จึงควรให้นกน้ำเป็นทรัพยากรนานาชาติ

(6) สามารถให้หลักประกันแก่การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และพืชพรรณและสัตว์ในพื้นที่นั้นได้ โดยผนวกนโยบายระดับชาติ ระยะยาวเข้ากับการดำเนินงานนานาชาติซึ่งได้ประสานกัน

โดยจะสรุปสาระสำคัญเฉพาะมาตราที่เกี่ยวข้องของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ จำนวน 4 มาตรา ดังนี้

(1) มาตรา 1 ความหมายและคำนิยามของพื้นที่ชุ่มน้ำ

(2) มาตรา 2 การขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ อนุสัญญากำหนดให้ภาคีทำการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศของตน และทำบัญชีรายชื่อเพื่อเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของอนุสัญญา ซึ่งกำหนดตามคุณสมบัติทางนิเวศวิทยา ให้อยู่ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ (List of Wetlands of International Importance or Ramsar Site) และภาคีจะต้องคัดเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติหรือนานาชาติอย่างน้อย 1 แห่ง บรรจุในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ เมื่อสมัครเข้ามาเป็นภาคีของอนุสัญญาแรมซาร์ นอกจากนี้ภาคีต้องรับผิดชอบในระดับนานาชาติสำหรับการอนุรักษ์ การจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดเกี่ยวกับผืนน้ำซึ่งมีการอพยพ ทั้งเมื่อกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำในดินแดนของตนบรรจุไว้ในทะเบียน และเมื่อดำเนินการตามสิทธิในการเปลี่ยนแปลงรายการในทะเบียนนั้น

(3) มาตรา 3 การวางแผนจัดการ (Management Plan) ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่ขึ้นทะเบียน ภาคีต้องกำหนดและวางแผนการดำเนินการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ไม่ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นจะอยู่ในทะเบียนหรือไม่และส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่ในทะเบียน และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศอย่างชาญฉลาดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(4) มาตรา 4 พื้นที่สงวนตามธรรมชาติ (Natural Reserves) และหน้าที่ของภาคีสมาชิก การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและนกน้ำโดยจัดตั้งให้พื้นที่ชุ่มน้ำให้เป็นพื้นที่สงวนทางธรรมชาติ (Reserve Area) ไม่ว่าพื้นที่นั้นจะถูกบรรจุอยู่ทะเลเบียนหรือไม่ และให้การควบคุมดูแลที่เพียงพอตลอดจนส่งเสริมการวิจัยและการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความสามารถในการวิจัยการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

หน้าที่ของภาคีสมาชิก : ภาคีต้องส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ จำกัดขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการบรรจุไว้ในทะเบียนภาคี ควรชดเชยการสูญเสียทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำ และโดยเฉพาะภาคี ควรสร้างพื้นที่สงวนทางธรรมชาติสำหรับนกน้ำและเพื่อการคุ้มครอง ภาคีจะต้องส่งเสริมการวิจัยและการแลกเปลี่ยนเอกสารและข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำและบัญชีพืชพรรณและสัตว์ ภาคีจะต้องพยายามอย่างเต็มที่ในการจัดการเพิ่มประชากรนกน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำ และต้องส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความสามารถในการวิจัยการจัดการและควบคุมดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ

2) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน “CEPA” (Communication, Education and Public Awareness)

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นรูปแบบการใช้อย่างชาญฉลาด ตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ มีการกำหนดเครื่องมือเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยวิธีการส่งเสริมการให้ความรู้ความชำนาญ และการแสดงออกในการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมหลักการใช้อย่างชาญฉลาด โดยผ่านทางสังคม โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การสื่อสาร การให้การศึกษาและการสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน หรือเรียกว่า “CEPA” (Communication, Education and Public Awareness) เกิดจากมติข้อที่ 9 ของการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ครั้งที่ 7 และมีการทบทวนผลสำเร็จครั้งแรกโดยมีการกำหนดเป็นแนวทางเพื่อให้ภาคีปฏิบัติตาม ภายใต้พันธกิจ คือ ประชาชนเป็นผู้กระทำเพื่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด (People Taking for the Wise Use of Wetlands) เป็นเครื่องมือในการใช้อย่างชาญฉลาดโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งแนวทาง CEPA เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด และการสื่อสารเป็นการแสดงออกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม ทั้งนี้ได้มีการจัดระดับ และประเภทของการมีส่วนร่วม ทำให้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ และการตัดสินใจของบุคคลและกระบวนการของสถาบัน ซึ่งมีการกำหนดประเภทและระดับของการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำได้ 7 รูปแบบประกอบด้วย

แบบที่ 1 การมีส่วนร่วมในการจัดการที่เหมาะสม (Manipulative Participation)

แบบที่ 2 การมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้ง (Passive Participation)

แบบที่ 3 การมีส่วนร่วมโดยการปรึกษาหารือหรือขอความคิดเห็น (Participation by Consultation)

แบบที่ 4 การมีส่วนร่วมโดยมีสิ่งจูงใจ (Participation for Material Incentives)

แบบที่ 5 การมีส่วนร่วมตามหน้าที่ (Functional Participation)

แบบที่ 6 การมีส่วนร่วมโดยการทำงานร่วมกัน (Interactive Participation)

แบบที่ 7 การมีส่วนร่วมโดยการระดมพล หรือการทำให้เคลื่อนไหวได้ด้วยตัวเอง (Self-Mobilization)

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (International Association of Public Participation) แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ชั้น ยิ่งสูงขึ้นยิ่งสะท้อนอำนาจ และอิทธิพลของประชาชนในการบริหารหรือตัดสินใจมากขึ้นดังแสดงในภาพที่ 2-3 ประกอบด้วย

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นแรก และถือเป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ

ระดับที่ 2 การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ

ระดับที่ 3 การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ

ระดับที่ 4 ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

ระดับที่ 5 การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ

เพิ่มระดับหรือบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน				
ชั้นให้ข้อมูลข่าวสาร Inform	ชั้นรับฟังความคิดเห็น Consult	ชั้นเข้ามามีบทบาท Involve	ชั้นสร้างความร่วมมือ Collaborate	ชั้นเสริมอำนาจ Empower
เป้าหมาย				
เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา	เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ
สัญญาต่อประชาชน				
เราจะทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร	เราจะให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน รับฟังความคิดเห็นรวมทั้งตระหนักถึงข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนในการตัดสินใจ	เราจะทำงานกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็นและข้อมูลจากประชาชนสะท้อนในทางเลือก	เราจะร่วมงานกับประชาชนเพื่อได้ข้อเสนอแนะและความคิดใหม่รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจใหม่ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้	เราจะปฏิบัติสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจ
ตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน				
<ul style="list-style-type: none"> ■ การประชาสัมพันธ์ ■ จัดทำรายงานผลงานประจำปี ■ จดหมายข่าว 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การลงพื้นที่ชุมชนของเทศบาล ■ การประเมินผลการดำเนินงาน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์เทศบาลโดยตัวแทนชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ คณะกรรมการร่วมเอกชน-ท้องถิ่นด้านภาษี ■ คณะกรรมการพัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การแก้ไขความขัดแย้งโดยประชาคม ■ สภาเมือง

ภาพที่ 2-3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ IAP2 และตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน

3) หลักการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นสิ่งที่เป็นตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้หลักการอนุรักษ์และการใช้อย่างชาญฉลาดถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำทั่วโลก ซึ่งเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อประโยชน์ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้สูงสุด ด้วยคุณสมบัติหรือองค์ประกอบของระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ ดิน น้ำ สัตว์พืช และชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ ทำให้การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำมีลักษณะการจัดการที่หลากหลาย (Multidisciplinary) โดยต้องมีการบูรณาการศาสตร์ที่หลากหลาย ทั้งทางวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ และเน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง จึงต้องอาศัยหลักการจัดการที่มีวัตถุประสงค์หลักเหมือนกันกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (The Convention on Biological Diversity) คือ เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้น หลักการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

(1) หลักการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนหรือการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

หลักการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำที่ยั่งยืน ในลักษณะของการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ควบคู่ไปกับการรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมด้วย จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นต้องการจัดการโดยการใช้ประโยชน์มิใช่อนุรักษ์ไว้ไม่มีการใช้ประโยชน์ เพราะพื้นที่ชุ่มน้ำมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ต่อมนุษย์มากมาย นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดของภาคีสมาชิก ที่เป็นหลักการสำคัญและเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุ่มน้ำตามพันธกิจที่สำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ “การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยผ่านทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และความร่วมมือระหว่างประเทศ อันเป็นการนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของทั่วโลก” เพื่อให้บรรลุพันธกิจนี้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับภาระหน้าที่ของระบบนิเวศและการให้บริการที่ของพื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนตระหนักถึงการรักษาฟื้นฟู และใช้อย่างชาญฉลาด ดังนั้น หลักการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

มีการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ (Wise Use Guidelines) โดยเรียกร้องให้ภาคีสมาชิกให้ความสำคัญกับการดำเนินการ ได้แก่ นำหลักการใช้อย่างชาญฉลาดกำหนดไว้ในนโยบาย ดังนี้

หลักการที่ 1 กำหนดการใช้อย่างชาญฉลาดไว้ในนโยบายของประเทศ กล่าวคือทุกประเทศที่เป็นสมาชิกต้องมีการดำเนินการพิจารณาทบทวนกฎหมายที่มีอยู่และจัดเตรียมหน่วยงานที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์หรือกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมระดับชาติ แผนยุทธศาสตร์ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชาติ หรือแผนปฏิบัติการระดับชาติอื่น การกำหนดแผนการใช้ที่ดินทั่วประเทศ ที่สำคัญคือ ควรกำหนดนโยบายเฉพาะในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงสภาพหรือการบุกรุกทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำมาตราบการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ดังนั้น มาตราการในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำควรอยู่ภายใต้กฎหมายเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดิน (ระดับชาติ จังหวัด หรือท้องถิ่น) เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำและข้อจำกัดเฉพาะการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม การสันถนาการหรือท่องเที่ยวในเมือง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่คุณค่าและประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งในบริบทของเขตแดน

หลักการที่ 2 ดำเนินการตามมาตรการของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ การนำมาตราการที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ไปดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามภาระหน้าที่หลักของอนุสัญญา

คือ การอนุรักษ์และการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ได้แก่ การขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำระหว่างประเทศ การติดตามตรวจสอบ การวิจัย การฝึกอบรม การให้การศึกษา การสร้างความตระหนักรู้ ตลอดจนการสร้างความร่วมมือในระหว่างประเทศที่มีพรมแดนของพื้นที่ชุ่มน้ำร่วมกันโดยเฉพาะการนำเอาหลักการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดไปปฏิบัติการในพื้นที่ชุ่มน้ำ การใช้ตัวอย่างชาญฉลาดเกี่ยวข้องกับการวางแผนจัดการอย่างบูรณาการ ต้องอาศัยความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน และต้องครอบคลุมทุกด้านการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ การให้เงินสนับสนุนจากรัฐบาลในโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ชุ่มน้ำ การกำหนดรูปแบบแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ให้มากขึ้น สามารถผลักดันการจัดการที่ดีขึ้นได้ การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ชุ่มน้ำ ความรู้ถือเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำให้เป็นปัจจุบันและการวิจัย แต่ยังคงให้ความสำคัญกับการสื่อสารต่อสาธารณชนในวงกว้างขึ้น และการสร้างนักวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ ต้องดำเนินการภายใต้แผนการพัฒนาร่วมกันที่ครอบคลุมในทุกด้านของพื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

(2) หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์เป็นหลักการที่สำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) บัญญัติไว้ในมาตรา 3 (1) ส่งผลให้ประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกต้องดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ แสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์เป็นหลักการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ต้องศึกษา โดยจะต้องทำการศึกษาถึงความหมายของการอนุรักษ์ หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งนำมาปรับใช้กับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำได้ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” หมายถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ตามความต้องการอย่างต่อเนื่องทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้กิจกรรมที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้ในระยะเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้มีการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยทั่วถึงกันด้วยโดยภาพรวมแล้วการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งให้ความสำคัญกับหลักการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมกิจกรรมของมนุษย์ ความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์ การกระจายผลประโยชน์ และการบูรณะฟื้นฟูสภาพของทรัพยากร อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวมจากความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์สำคัญที่สุดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในขณะเดียวกัน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องมีการควบคุมกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของมนุษย์เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม อย่างไรก็ตามในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทถูกทำลาย หรือถูกใช้ประโยชน์โดยมนุษย์จนมีสภาพเสื่อมโทรม จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการบูรณะฟื้นฟูเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศตามธรรมชาติ ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายของการบูรณาการ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การป้องกันมลพิษสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเสมอภาคในสังคม และการรักษาความสมดุลของธรรมชาติ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยทั้งสองหลักการนี้จะต้องควบคู่กันโดยมีลักษณะการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ในลักษณะที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นสามารถให้ผลผลิตและประโยชน์สูงสุดอย่างต่อเนื่องและยาวนาน และยังทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำสามารถรักษาศักยภาพในการให้ผลผลิตและประโยชน์ตามความจำเป็น และความต้องการของคนรุ่นหลังได้ด้วย

2.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อทำข้อเสนอ

ในการประชุมคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เมื่อเดือนกันยายน 2563 ได้มอบหมายหน่วยงานให้ดำเนินการ ดังนี้

1) พื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ผิวน้ำมากกว่า 1,000 ไร่ : ให้กรมทรัพยากรน้ำรับผิดชอบศึกษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนหลักเกณฑ์วิชาการในการบำรุงรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ

2) พื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ผิวน้ำน้อยกว่า 1,000 ไร่ : ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบศึกษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยให้กรมทรัพยากรน้ำจะต้องจัดทำแผนและเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะทั้งหมด

จะเห็นได้ว่า กรมทรัพยากรน้ำ ยังคงมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ทั้งหมดตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ตามมาตรา 78 และเป็นที่มาของการถ่ายโอนภารกิจเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำจากทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำ ได้ทำการสรุปจำนวนทรัพยากรน้ำสาธารณะของประเทศไทย โดยแบ่งตามพื้นที่แหล่งน้ำขนาดมากกว่าและน้อยกว่าจำนวน 1,000 ไร่ มีจำนวน 47,255 แห่ง และพื้นที่ 1,504,097 ไร่ โดยมีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-4

ตารางที่ 2-4 จำนวนทรัพยากรน้ำสาธารณะของประเทศไทย

ภาค	ในเขตอนุรักษ์				นอกเขตอนุรักษ์				รวม	
	พื้นที่มากกว่า 1,000 ไร่		พื้นที่น้อยกว่า ตั้งแต่ 1,000 ไร่		พื้นที่มากกว่า 1,000 ไร่		พื้นที่น้อยกว่า ตั้งแต่ 1,000 ไร่			
	จำนวน (แห่ง)	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	จำนวน (แห่ง)	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวน (แห่ง)	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวน (แห่ง)	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวน (แห่ง)	ขนาดพื้นที่ (ไร่)
ภาคเหนือ	-	-	1,367	14,180	19	92,419	4,311	92,073	5,697	198,672
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1	3,125	4,906	88,644	70	296,185	24,868	589,084	29,845	977,038
ภาคกลางและภาคตะวันออก	3	29,214	1,413	17,589	19	28,047	7,738	204,259	9,173	279,109
ภาคใต้	-	-	510	10,942	2	3,000	2,028	35,336	2,540	49,277
รวมทั้งประเทศ	4	32,339	8,196	131,354	110	419,651	38,945	920,753	47,255	1,504,097

ดังนั้น กรมทรัพยากรน้ำ จึงมีความรับผิดชอบด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำในพื้นที่นอกเขตชลประทาน รวมถึงการกำกับ ดูแล และเสนอแนะมาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ รวม 112 แห่ง และพื้นที่ชุ่มน้ำ

ที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น จำนวน 19,925 แห่ง โดยพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมดจะใช้ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ ตามเขต อนุรักษ์ในการพิจารณา

การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่กรมทรัพยากรน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และทุกภาคส่วนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ ทั้งทางด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การรับผิดชอบ การวางแผนการปฏิบัติงาน ตลอดจน การประเมินผล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ ทั่วประเทศ

จากประเด็นปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในเรื่องการทับซ้อนของพื้นที่ การปฏิบัติงานระหว่างกรมทรัพยากรน้ำกับหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ โดยพื้นที่ชุ่มน้ำ 1 แห่งนั้น อาจจะมีพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในเขตและนอกเขตอนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตอนุรักษ์กรมทรัพยากรน้ำจะเป็นหน่วยงานสนับสนุน ส่วนพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์กรมทรัพยากรน้ำจะเป็นหน่วยงานหลักเฉพาะแหล่งน้ำที่มีความจุมากกว่า 2 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีขนาดที่ผิวน้ำมากกว่า 1,000 ไร่ และเป็นหน่วยงานสนับสนุนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติที่ผิวน้ำน้อยกว่า 1,000 ไร่ โดยมีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-5 รวมทั้งปัญหาที่สำคัญที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำเกิดการสูญหายและเสื่อมโทรม โดยมีสาเหตุที่สำคัญมาจากปัญหาทางด้านสังคม อาทิ การบุกรุกแหล่งน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำโดยปราศจากความเข้าใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายมาดำเนินการ หรือใช้สร้างการรับรู้ การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ การสร้างความตระหนักให้ร่วมกันรับผิดชอบแหล่งน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ประชาชนใช้ร่วมกัน การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของหลายหน่วยงานยังดำเนินการเฉพาะพื้นที่ ไม่มีแผนบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นรูปธรรม ส่งผลให้การแก้ไขปัญหายังไม่ตอบโจทย์ของการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างชาญฉลาดยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และการรักษาระบบนิเวศ การมองปัญหาของหน่วยงานภาครัฐจะมองไปที่ลักษณะทางกายภาพเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งน้ำ ในขณะที่ภาคประชาชนจะมองปัญหาที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากการเจริญเติบโตที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

ดังนั้นในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม จึงควรบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน ไม่ควรมองในเชิงพื้นที่รับผิดชอบและควรให้ดำเนินการแบบการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตั้งแต่ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยราชการที่เข้าไปดำเนินการ

ตารางที่ 2-5 แสดงหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

ลำดับ	ทะเบียนรายนาม พื้นที่ชุ่มน้ำตาม ความสำคัญ	พื้นที่ชุ่มน้ำตาม มติ ครม. (แห่ง)			หน่วยงานหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
		ในเขต อนุรักษ์	นอกเขต อนุรักษ์	รวม		
1.	ระหว่างประเทศ	10	5	15	3 กระทรวง (ทส./กษ./มท.) ตามมติ ครม.	หน่วยงานระดับกรม ตามมติ ครม. (กรมทรัพยากรน้ำ)
2.	ระดับนานาชาติ	28	22	50		
3.	ระดับชาติ	26	31	47		

ลำดับ	ทะเบียนรายนาม	พื้นที่ชุ่มน้ำตาม มติ ครม. (แห่ง)			หน่วยงานหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
	พื้นที่ชุ่มน้ำตามความสำคัญ	ในเขตอนุรักษ์	นอกเขตอนุรักษ์	รวม		
4.	ระดับท้องถิ่น	19,295				
	4.1 พื้นที่ผิวมากกว่า 1,000 ไร่ หรือมีความจุมากกว่า 2 ล้าน ลบ.ม.				กรมทรัพยากรน้ำ	สผ.
	4.2 พื้นที่ผิวน้อยกว่า 1,000 ไร่ หรือมีความจุน้อยกว่า 2 ล้าน ลบ.ม.				องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กรมทรัพยากรน้ำ

กรมทรัพยากรน้ำต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก โดยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) **การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ** จากการทำพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรน้ำสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 มาตรา 7 กำหนดให้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเป็นของส่วนรวม ทุกคนมีสิทธิใช้หรือเก็บกักน้ำได้เท่าที่จำเป็นในกิจกรรมหรือในที่ดินของตน โดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่น จะเห็นได้ว่า การที่กฎหมายกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นสิทธิของประชาชนที่ใช้ได้ ส่งผลให้มีการแย่งกันใช้น้ำในพื้นที่ ทำให้การวางแผนในปัจจุบันยังขาดการปรับความสมดุลของความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลาย ๆ ฝ่าย การมีส่วนร่วมไม่ต่อเนื่องและครบทั้งกระบวนการที่ประกอบด้วย (1) มีส่วนร่วมในการวางแผน (2) ส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ (3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ และ (4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดจากขาดการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมไม่ต่อเนื่อง และหน่วยงานด้านการจัดการก็ยังขาดสมรรถนะในการที่จะดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม จึงส่งผลให้ขาดการตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำที่แท้จริง ดังนั้นจึงเห็นควรให้กรมทรัพยากรน้ำประชาสัมพันธ์เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนชุมชน และประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและห่วงแหนพื้นที่ชุ่มน้ำ ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟู ป้องกันการเข้าไปเปลี่ยนแปลงสภาพและ/หรือใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างไม่เหมาะสม และส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ตลอดจนส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในระดับร่วมดำเนินการและร่วมเสนอแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

2) **ขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำไม่ชัดเจน** ถึงแม้ว่าสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้จัดทำทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศ และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น ๆ ไว้ แต่ก็ยังเป็นข้อมูลที่ถูกรวบรวมไว้ในในช่วงปี พ.ศ. 2542 - 2552 ซึ่งพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งมีลักษณะทางกายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก นอกจากนี้พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่ง โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์และพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่น ยังไม่มีการจัดทำแนวเขตทางกายภาพ เช่น หลักเขต ป้ายบอกแนวเขต ทำให้เกิดการรุกร้าของโครงการด้านการพัฒนาในทุกภาคส่วนเป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการการพัฒนาของหน่วยงานในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป

สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างมักจะรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นการกีดขวางทางน้ำและปรับเปลี่ยนระบบนิเวศธรรมชาติ รวมถึงเมื่อระดับน้ำลดลง ประชาชนโดยรอบจึงขยายพื้นที่เกษตรเข้าไปในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ เกิดการบุกรุกแหล่งน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำโดยปราศจากความเข้าใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น จึงต้องกำหนดขอบเขตทางกายภาพที่ชัดเจน เช่น การประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และการจัดทำหลักเขตป้ายบอกแนวเขต โดยกรมทรัพยากรน้ำสามารถดำเนินการกำหนด Zoning ของพื้นที่ชุ่มน้ำในเบื้องต้นได้ โดยใช้ Tropical Wetland (Trop Wet) Mapping Tool ซึ่งเป็นการประยุกต์เทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล (Remote Sensing) ร่วมกับภาพถ่ายดาวเทียมย้อนหลัง ในการคัดเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำเป้าหมาย เพื่อนำมากำหนด Zoning ลักษณะกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์แต่ละเขตพื้นที่ เป็นต้น เพื่อให้มีกฎหมายหรือมาตรการในการกำกับดูแลและควบคุมการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ชัดเจนมากขึ้น และควรผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มงวดและจริงจัง รวมถึงผลักดันให้มีการนำมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรี ไปดำเนินการและหรือบังคับใช้ให้ครบถ้วน

3) **แผนบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นรูปธรรม** พบว่า พื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละพื้นที่ที่ยังไม่มีแผนการจัดการพื้นที่เป็นการเฉพาะหรือแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้การบริหารจัดการระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ยังดำเนินการได้ไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำให้เหมาะสม การใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำโดยขาดการควบคุม และจากสถานการณ์ของประเทศไทยที่ผ่านมาพบว่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในหลากหลายรูปแบบ อาทิ น้ำท่วมฉับพลัน อันเนื่องมาจากปริมาณฝนตกที่เพิ่มมากขึ้นการเกิดภัยแล้ง และการรุกของน้ำทะเลเข้าไปในแม่น้ำสายต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ของที่ดินและคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลกระทบต่อความสมดุลทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ชุ่มน้ำ ดังนั้น จึงต้องกำหนดให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำของแต่ละแห่ง

2.2.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหา

จากประเด็นปัญหา ความท้าทาย และภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อกลไกขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย เพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายและเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก โดยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด จากการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดการผลักดันให้ดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีฯ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ซึ่งต้องพิจารณาด้านเทคนิคและวิธีการที่หลากหลายตามที่ปรากฏตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 หมวด 6 การอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ มาตรา 78 และคำนึงถึงการดำเนินการตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580) และจากบทบาทและภารกิจของกรมทรัพยากรน้ำ มีแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1) การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

กรมทรัพยากรน้ำ โดยสำนักงานทรัพยากรน้ำที่ 1 ถึง 11 ลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์ความรู้ความเข้าใจพบปะ พูดคุย และปรึกษาหารือกับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอย่างสม่ำเสมอ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และวิธีการจัดการภัยคุกคามจากภายนอก โดยจัดให้มีการทำความเข้าใจในความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับ

การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และนำความต้องการนั้นผนวกรวมในข้อเสนอมาตรการการจัดการ โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(1) มีการจัดตั้งคณะกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำชุมชนโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์หรือจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ หรือจัดตั้งอาสาสมัครดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำและร่วมกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

(2) กำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยนำรูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การกำหนดปัญหาเพื่อค้นหาปัญหา การตัดสินใจแก้ไขปัญหา การวางแผนการจัดการพื้นที่ และการติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยชุมชนร่วมกัน

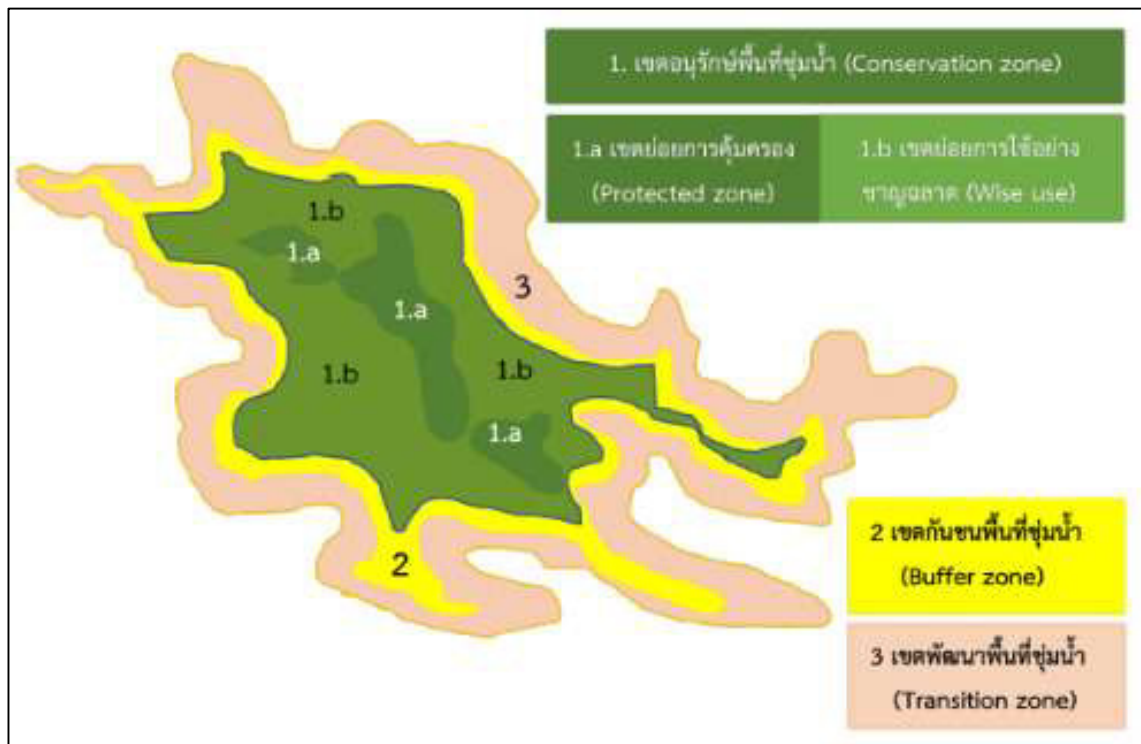
2) กำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ

กรมทรัพยากรน้ำ โดยกองอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ (กอน.) กำกับ ดูแล และเสนอแนะแนวเขตบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและประเมินผลกระทบระบบนิเวศ โดยดำเนินการกำหนด Zoning ของพื้นที่ชุ่มน้ำในเบื้องต้นเพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2552 ในมาตรการที่ 9 ให้มีการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อคุ้มครอง พื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาพร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ โดยการใช้ Tropical Wetland (TropWet) Mapping Tool ซึ่งเป็นการประยุกต์เทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล (Remote Sensing) ร่วมกับภาพถ่ายดาวเทียมย้อนหลัง ในการคัดเลือกพื้นที่ที่ถูกรบกวนน้อยที่สุด พื้นที่ที่ถูกรบกวนมากที่สุด และพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการถูกบุกรุก ในพื้นที่ชุ่มน้ำเป้าหมาย เพื่อนำมากำหนดเป็น เขตอนุรักษ์ (Conservation Zone) เขตกันชน (Buffer Zone) และโซนพัฒนา (Transition Zone) แสดงดังภาพที่ 2-4 ตลอดจนกำหนดลักษณะกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์แต่ละเขตพื้นที่ที่สามารถกระทำได้และห้ามกระทำในพื้นที่ แสดงดังตารางที่ 2-6 จากนั้นให้สร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ชุ่มน้ำ ประกอบด้วย

(1) จัดประชุมรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขต (Zoning) กิจกรรมที่ทำได้ และห้ามกระทำในพื้นที่ชุ่มน้ำหลังจากมีการกำหนดเขตอนุรักษ์ เขตกันชน และเขตพัฒนา

(2) จัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำเสนอข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(3) จัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนบริหารและแผนการจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 2-4 การจัดทำขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ (Zoning) พื้นที่เขตอนุรักษ์ เขตกันชน และเขตพัฒนา

ตารางที่ 2-6 การจัดการเขตพื้นที่และลักษณะกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์แต่ละเขตพื้นที่

เขตพื้นที่/โซน	ลักษณะกิจกรรม/การใช้ประโยชน์	
1. เขตอนุรักษ์ (Conservation zone)	1.a เขตย่อยการคุ้มครอง (Protected zone)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเขตเปราะบางที่มีการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่าหายาก หรืออยู่ในสถานะถูกคุกคามสูง โกลด์สตูดพันธุ์ - การวิจัยและการติดตามผล (โดยได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) - การจัดการอนุรักษ์ (โดยได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) - การติดตั้งเครื่องมือเพื่อการอนุรักษ์ และกิจกรรมที่มีผลกระทบต่ำ
	1.b เขตย่อยการใช้ อย่างชาญฉลาด (Wise use)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปประกอบอาชีพ เช่น จับสัตว์น้ำที่ไม่ใช่เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย/ทำลายล้าง การเข้าไปเก็บหาพืชพันธุ์ที่ไม่ใช่เนื้อไม้ (สามารถทดแทนได้) - ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมนันทนาการตามที่กำหนด
2. เขตกันชน (Buffer zone)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่กั้นระหว่างเขตอนุรักษ์ (Conservation zone) กับเขตพัฒนา (Transition zone) - มีพื้นที่ไม่เก็บร้อยละ 10 ของพื้นที่ชุ่มน้ำ 	
3. เขตพัฒนา (Transition zone)	<ul style="list-style-type: none"> - (อนุญาต) การใช้น้ำตามข้อกำหนด การเกษตรที่มีผลกระทบต่ำ (เช่น การทำเกษตรอินทรีย์) - ดำเนินกิจกรรมทางอุตสาหกรรมและการผลิตที่มีผลกระทบต่ำ (ตามกิจกรรมทางอุตสาหกรรมและผลผลิตและหลักเกณฑ์และระเบียบการก่อสร้างหน่วยงานและการกำหนดขีดจำกัดเชิงคุณภาพของน้ำผิวดิน) - การพัฒนาขนาดใหญ่จำเป็นต้องมี EIA และควรให้มีการบรรเทาผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ นาข้าว และทุ่งเลี้ยงสัตว์เพื่อการอนุรักษ์ นกน้ำ เป็นอย่างน้อย 	

3) การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพื่อยกระดับการอนุรักษ์

การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพื่อยกระดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำในการอนุรักษ์ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยกรมทรัพยากรน้ำต้องสร้าง การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อช่วยในการวางแผน และบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรให้คุ้มค่ามากที่สุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนและใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดและเกิดการพัฒนา อย่างยั่งยืน โดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ ร่วมกันคิด พัฒนากลไก เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำ ของตนเอง หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยกำหนดแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม ให้สอดคล้องกับนโยบาย กฎหมาย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีฯ โดยมีรายละเอียด แสดงดังตารางที่ 2-7 เพื่อลดและแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวมอย่างเป็นธรรม และร่วมกันจัดการ ติดตาม ประเมินผล และปกป้อง พื้นที่แหล่งทรัพยากรและพื้นที่ ชุ่มน้ำในพื้นที่ของตนเองอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 2-7 ความสอดคล้องของแนวทางและวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ และทรัพยากรน้ำสาธารณะ

ประเด็น	แนวทางการดำเนินการ	พรบ.น้ำ 2561	มติ ครม.	แผนแม่บทฯ น้ำ
1. การป้องกันการบุรุก	1.1 ประกาศเขตพื้นที่ชุ่มน้ำและกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำให้ชัดเจน	มาตรา 78 (4)	ข้อ 1 2 3 และ 7	ด้านที่ 5
	1.2 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ			
	1.3 สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	มาตรา 78 (1) มาตรา 78 (4)	ข้อ 1 2 3 และ 7 ข้อ 4	ด้านที่ 5 ด้านที่ 4
	1.4 อนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำและรักษาระบบนิเวศทางน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ	มาตรา 78 (5)	ข้อ 13	ด้านที่ 4
2. แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ	2.1 เพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 4	ด้านที่ 2
	2.2 เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 4	ด้านที่ 2
3. บรรเทาปัญหาอุทกภัย	3.1 เพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 4	ด้านที่ 3
	3.2 เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 4	ด้านที่ 3
4. การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำให้เหมาะสม	4.1 ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำอย่างเป็นธรรม	มาตรา 78 (1)	ข้อ 9	ด้านที่ 5
	4.2 ก่อสร้างโครงการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 9	ด้านที่ 5
5. การประชาสัมพันธ์ในการสร้างการรับรู้ในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ	5.1 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่าง ๆ	มาตรา 78 (5)	ข้อ 4	ด้านที่ 5
	5.2 การจัดทำสื่อให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ	มาตรา 78 (5)	ข้อ 4	ด้านที่ 5
6. สนับสนุนการฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ	6.1 เพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำ	มาตรา 78 (5)	ข้อ 17	ด้านที่ 5
	6.2 จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศของพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการบริหารจัดการ	มาตรา 78 (4)	ข้อ 2 3 5 และ 6	ด้านที่ 5
	6.3 ศึกษาและวิจัยด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำ	มาตรา 78 (1)	ข้อ 11	ด้านที่ 5

การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ กรมทรัพยากรน้ำ จะสอดแทรกการมีส่วนร่วมอยู่ในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม ตามหลักการ CEPA (การสื่อสาร การศึกษา การมีส่วนร่วม และการสร้างความตระหนัก) ที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้อนุสัญญาแรมซาร์ เพื่อนำไปช่วยในการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ช่วยเผยแพร่ข้อมูล สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ชุ่มน้ำมากขึ้น โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เลือกกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานจากกลุ่มเป้าหมายอย่างเต็มใจและเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2-8

1) ระยะสั้น (1-3 ปี) กรมทรัพยากรน้ำดำเนินการ ดังนี้

(1) การป้องกันการบุกรุก : จัดทำโครงการสำรวจเพื่อกำหนดขอบเขตและจัดทำแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์ เพื่อจัดทำทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ประกอบด้วย ข้อมูลที่ตั้ง ตำแหน่ง ขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ การระบายน้ำ ปริมาณการไหลของน้ำ และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ พร้อมสร้างเครือข่ายชุมชนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารจัดการใช้ประโยชน์ และเฝ้าระวังพื้นที่ชุ่มน้ำ

(2) เพิ่มแหล่งน้ำต้นทุนและบรรเทาปัญหาอุทกภัย : จัดทำโครงการแบบมาตรฐานและคู่มือการออกแบบ การปรับปรุง อนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปในมาตรฐานเดียวกันโดยให้คำนึงถึงการรักษาระบบนิเวศ การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

(3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำให้เหมาะสม : จัดทำโครงการติดตั้งเครื่องมือตรวจวัดปริมาณน้ำและปริมาณน้ำเข้าและออกจากพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อใช้ประเมินปริมาณเก็บกักของน้ำต้นทุน และใช้กำหนดระดับน้ำที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้ในชุมชน โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ

(4) การประชาสัมพันธ์ : จัดทำโครงการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำผ่านทางช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าถึงข้อมูลของพื้นที่ชุ่มน้ำมากขึ้น และจัดทำศูนย์ข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำต่อไป

(5) การสนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ : จัดทำโครงการเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำในการปฏิบัติงานเพื่อรองรับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ

2) ระยะยาว (4 ปี ขึ้นไป) กรมทรัพยากรน้ำ จะดำเนินการโครงการปรับปรุง อนุรักษ์ และพัฒนาโครงการด้านแหล่งน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นโครงการก่อสร้างในรูปแบบของฝายทดน้ำ การขุดลอกเพิ่มความจุ และระบบกระจายน้ำ ให้ชุมชนบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำสามารถใช้ทรัพยากรน้ำได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ

การติดตามผล หลังจากนำแผนไปปฏิบัติจะต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยกำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้สำหรับเปรียบเทียบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และนำผลที่ได้ไปทบทวนและปรับปรุงแผนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

ตารางที่ 2-8 แผนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานหลัก	หน่วยงานสนับสนุน	ระยะสั้น (ปีที่ 1-3)	ระยะยาว (ปีที่ 4 ขึ้นไป)
1. การป้องกันการบุกรุก - การสำรวจ กำหนดขอบเขต จัดทำแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ - การกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ - ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ	1.1 โครงการสำรวจเพื่อกำหนดขอบเขตและจัดทำแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำนอกเขตอนุรักษ์	กรมทรัพยากรน้ำ	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / - สบก. - หน่วยงานในกระทรวงฯ	✓	
	1.2 การสร้างเครือข่ายชุมชนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารจัดการใช้ประโยชน์และเฝ้าระวังพื้นที่ชุ่มน้ำ	กรมทรัพยากรน้ำ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- กรมทรัพยากรน้ำ	✓
2. การเพิ่มแหล่งน้ำต้นทุนและบรรเทาปัญหาอุทกภัย - ปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มศักยภาพความจุแหล่งน้ำ - วางระบบส่งน้ำ	2.1 โครงการจัดทำมาตรฐานและคู่มือการออกแบบ การปรับปรุง อนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่น	กรมทรัพยากรน้ำ	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กรมโยธาธิการและผังเมือง	✓	
	2.2 โครงการปรับปรุง อนุรักษ์ และพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่น	กรมทรัพยากรน้ำ	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		✓
3. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำให้เหมาะสม - การประเมินปริมาณเก็บกักและปริมาณน้ำต้นทุนเพื่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่	3.1 โครงการติดตั้งเครื่องมือตรวจวัดปริมาณน้ำและปริมาณน้ำเข้าและออกจากพื้นที่ชุ่มน้ำ	กรมทรัพยากรน้ำ	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	✓	
	3.2 โครงการจัดทำแผนการบริหารจัดการเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำ	กรมทรัพยากรน้ำ	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		✓

ประเด็น	แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานหลัก	หน่วยงานสนับสนุน	ระยะสั้น (ปีที่ 1-3)	ระยะยาว (ปีที่ 4 ขึ้นไป)
- การจัดสรรน้ำอย่างทั่วถึง					
4. การประชาสัมพันธ์	4.1 โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ	กรมทรัพยากรน้ำ		✓	
	4.2 โครงการจัดทำ ศูนย์ข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำผ่านทาง Web Service และApplication	กรมทรัพยากรน้ำ		✓	
5. การสนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ	5.1 โครงการเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำในการปฏิบัติงานเพื่อรองรับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำ	กรมทรัพยากรน้ำ		✓	
	5.2 โครงการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการบริหารจัดการ (MIS/GIS)	กรมทรัพยากรน้ำ		✓	

2.2.4 ปัจจัยที่อาจมีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินการตามข้อเสนอ และแนวทางการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม

ปัจจัยที่อาจมีผลกระทบต่อความสำเร็จ

1) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมักประสบปัญหาขาดความร่วมมือ เนื่องจากหน่วยงานที่ร่วมมือกันอาจมีวิสัยทัศน์ ภารกิจ หน้าที่ นโยบาย และยุทธศาสตร์ ในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ชุ่มน้ำต่างกันไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจ ส่งผลให้เกิดความไม่ชัดเจนและความซ้ำซ้อนของภารกิจหรือหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ เกิดอุปสรรคต่อการทำงาน และไม่บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

2) ความร่วมมือกับภาคประชาชน ชุมชนในท้องถิ่น หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำขาดการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ขาดความเข้าใจและความตระหนักของประชาชนโดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

แนวทางการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม

1) สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือแบบบูรณาการในทุกภาคส่วน โดยดำเนินการจัดการประชุมและการสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็น กลุ่มเป้าหมายหรือหน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง (Focus Group) อย่างน้อยควรประกอบด้วย หน่วยงานหลัก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อจัดทำ (ร่าง) แผนหลัก และแผนปฏิบัติการระยะสั้นและระยะยาว การอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติการของหน่วยงาน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้แผนดังกล่าวต้องระบุแนวทางการดำเนินงาน และแนวทางการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวม โดยจำแนกเป็นรายกิจกรรม รายพื้นที่ และรายหน่วยงาน พร้อมระบุกระบวนการขับเคลื่อนให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดอย่างน้อยต้องประกอบด้วย แนวคิด กรอบแนวทางการทำงาน และรายละเอียดที่สามารถใช้ประกอบการขับเคลื่อนงานไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่สอดคล้องกันในการวางนโยบายการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้มีการกำหนดตัวชี้วัดร่วม (Joint Kip) และการกำหนดภารกิจร่วม (Joint Mission) ในการวางแผนและการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดความซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และบรรลุเป้าหมายได้รวดเร็ว ส่งผลให้พื้นที่ชุ่มน้ำมีศักยภาพที่จะได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำระดับท้องถิ่นในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

2) มีช่องทางของการเข้าถึงซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งต้องปรากฏอย่างชัดเจนและมีหลายช่องทางที่จัดกระทำได้ และต้องมีการประชาสัมพันธ์ อาทิเช่น การจัดทำ Website Mobile Application วิดีทัศน์ ภาพ Infographic เอกสาร แผ่นพับ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างเป็นรูปธรรมโดยต่อเนื่อง พร้อมทั้งแสดงผลจากการมีส่วนร่วมด้วยความน่าเชื่อถือ เชิงผลแห่งการกระทำจริงและสร้างความเชื่อมั่น

3) องค์กรต้องเปิดโอกาสเพื่อการเข้ามาเป็นส่วนร่วมในคณะทำงานหรือคณะกรรมการหรือกลุ่มใด ๆ อย่างกว้างขวางทั้งภาคเอกชน, ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียตามภารกิจนั้น ๆ โดยจะต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยจะต้องพิจารณาและวิเคราะห์หาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรง และทางอ้อม และได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจากการพัฒนาโครงการและการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อมาร่วมกันจัดตั้งคณะทำงานต่อไป

2.3 ภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนข้อเสนอ

ผู้นำในการขับเคลื่อนข้อเสนอควรมีความรอบรู้ความเชี่ยวชาญทักษะด้านภาวะผู้นำ และทักษะเชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1) มีวิสัยทัศน์ (Vision) ผู้นำต้องเป็นผู้มองการณ์ไกล สามารถวางแผนเตรียมความพร้อมคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้องค์กร และบุคลากรมีความพร้อมในการเผชิญหน้าในอนาคตได้ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) มีการกำหนดแผนกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับทิศทาง และภารกิจเร่งด่วน และสำคัญขององค์กร มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สร้างการมีส่วนร่วมในทุกกระดับ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผล ลดความเสี่ยง ก่อให้เกิดโอกาสความเป็นไปได้
- 2) มีทักษะการสื่อสาร (Communication) มีศิลปะในการรับรู้ การจับประเด็นจากการฟัง การอ่าน ทักษะในการถ่ายทอดความคิด โน้มน้าวผู้อื่นให้เห็นเป้าหมายเดียวกัน และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกกระดับ
- 3) มีความยุติธรรมและซื่อสัตย์สุจริต (Fairness and Honesty) ผู้นำที่ดีจะต้องอาศัยหลักของความถูกต้อง หลักแห่งเหตุผล ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น เป็นแบบอย่างที่ดียึดถือมาตรฐาน และความเป็นมืออาชีพ
- 4) มีความรู้ (Knowledge) ทั้งกฎระเบียบในหน้าที่และความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องยิ่งรอบรู้มากเพียงใด ฐานะแห่งความเป็นผู้นำก็ยิ่งมั่นคงมากขึ้น และพัฒนาตนเองและผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ
- 5) มีการตัดสินใจ (Decision Making) ผู้นำที่ดีต้องมีการตัดสินใจ ตลอดจนคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ระบุ ประเด็นของปัญหา และตัดสินใจได้ทันสถานการณ์เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี
- 6) ความเป็นผู้นำ (Leadership) ผลักดันให้เกิดนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่มาช่วยในการปฏิบัติงานให้เกิดการพัฒนาเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้รับบริการที่ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 7) การสร้างและส่งเสริมให้เกิดการทำงานบูรณาการ (Collaboration) และความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากการเสริมสร้างความร่วมมือในองค์กรแล้ว ผู้นำต้องส่งเสริมให้เกิดการทำงานบูรณาการและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

3. แผนพัฒนาตนเอง

(ข้อมูลส่วนบุคคลไม่เผยแพร่)

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรน้ำ. 2565. โครงการค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับการทำงานตามหมวด 6 มาตรา 78 การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- จรีรัตน์ สร้อยเสริมทรัพย์. 2562 .กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย
- มติคณะรัฐมนตรี 3 พฤศจิกายน 2552 การทบทวมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่องทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- มติคณะรัฐมนตรี 1 สิงหาคม 2543 เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2550. คู่มือการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2563. คู่มือการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2564. รายงานแห่งชาติอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.

ประวัติผู้เขียนเอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคล

นายพงศ์พัฒน์ เสมอคำ

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ปริญญาวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (สาขาวิศวกรรมก่อสร้าง)
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีที่สำเร็จการศึกษา 2543

ประสบการณ์การรับราชการ

- ปี 2551 วิศวกรโยธา 6ว
ส่วนวิจัยและพัฒนาทรัพยากรน้ำ สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2551 วิศวกรโยธาชำนาญการ
ส่วนวิจัยและพัฒนาทรัพยากรน้ำ สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2552 วิศวกรโยธาชำนาญการ
ส่วนวางแผน สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2560 วิศวกรโยธาชำนาญการพิเศษ
ส่วนวางแผน สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2565 ผู้ตรวจราชการกรมสูง
ส่วนกลาง กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2565 ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิศวกรรม)สูง
ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
- ปี 2565 ผู้อำนวยการกอง (ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิศวกรรม)สูง)
กองวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์น้ำ กรมทรัพยากรน้ำ

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันและสถานที่ทำงาน

ผู้อำนวยการ กองวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์น้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
180/3 อาคารกรมทรัพยากรน้ำ ชั้น 11 ถนนพระรามที่ 6 แขวงพญาไท เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร